

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Speciální pedagogika

**Studijní obor
(kombinace):** Speciální pedagogika pro vychovatele

SEXUÁLNÍ VÝCHOVA MLÁDEŽE

SEX EDUCATION OF YOUTH

Bakalářská práce: 09-FP-KSS- 1039

Autor:

Alena Osowská

Podpis:

Adresa:

Roztocká 610

514 01 Jilemnice

Vedoucí práce: PaedDr. Zdeňka Pospíšilová

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
80	38	0	0	31	3

V Liberci dne: 15. 4. 2010

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Alena Osowská
adresa: Roztocká 610 Jilemnice, 514 01
studijní obor (kombinace): Speciální pedagogika pro vychovatele
Název BP: **Sexuální výchova mládeže**
Název BP v angličtině: **Sex Education of Youth**
Vedoucí práce: PaedDr. Zdeňka Pospíšilová
Konzultant:
Termín odevzdání: 15.4.2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 20.3.2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát):

Alena Osowská

Datum:

12.5.2009

Podpis:

Alena Osowská

Název BP: SEXUÁLNÍ VÝCHOVA MLÁDEŽE

Vedoucí práce: PaedDr. Zdeňka Pospíšilová

Podpis:.....*Pospíšilová*.....

Cíl: Zjistit postoje a úroveň znalostí v oblasti sexuální výchovy u žáků 2. stupně základní školy.
Prozkoumat postoje rodičů k sexuální výchově svých dětí a učitelů k sexuální výchově svých žáků.

Požadavky: Podrobné seznámení s problematikou studií odborných literárních a jiných zdrojů, projektování průzkumu, sběr dat, interpretace dat, formulace závěrů, návrh opatření.

Metody: Dotazníky, statistické zpracování

Literatura: DONÁT, Josef, DONÁTOVÁ, Nora. Důvěrně a otevřeně o sexualitě. 2.vyd. Praha, Fortuna 2007, ISBN 978-80-7168-990-4

FILLING THE GAPS: Hard to Teach Topics in Sexuality Education. Manual of SIECUS - Sexuality Information and Education Council of the United States, New York, 1998

JANOŠKOVÁ, Dagmar,- ONDRÁČKOVÁ Monika,- ČÁBALOVÁ Dagmar. Občanská výchova a Rodinná výchova 9 - příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia. 1.vyd. Plzeň, Fraus 2007, ISBN 978-80-7238-529-4

TAUBNER, Vladimír. Metodika sexuální výchovy pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství. 1.vyd. Praha, Fortuna 1996, ISBN 80-7071-029-2

WEISS Petr., ZVĚŘINA Jaroslav. Sexuální chování v ČR - situace a trendy. 1.vyd. Praha, Portál 2001, ISBN 80-7178-558-X

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 15. 4. 2010

Poděkování:

Především děkuji paní PaedDr. Zdeňce Pospíšilové za její trpělivost, pozitivní a podporující odborné vedení a cenné rady, které mi pomohly při zpracování této práce.

Mé poděkování patří také oběma ředitelům základních škol za to, že mi tento průzkum umožnili provést, všem učitelům a rodičům, kteří byli ochotni vyplnit mé dotazníky a hlavně všem žákům za poskytnutí cenných informací.

Také děkuji paní Drahomíře Chlumské za korekturu českého jazyka a panu Robertu Šretrovi za grafickou úpravu práce.

Rovněž děkuji celé své rodině – manželovi i dětem za jejich trpělivost, podporu a pomoc během celého procesu tvoření.

Alena Osowská

Název bakalářské práce: Sexuální výchova mládeže

Jméno a příjmení autora: Alena Osowská

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2010

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Zdeňka Pospíšilová

Resumé

Bakalářská práce se zabývala problematikou sexuální výchovy žáků devátých tříd na základní škole a vycházela z názoru, že úroveň jejich sexuální výchovy je stále nedostačující. Cílem práce bylo prozkoumat informovanost, postoje a zkušenosti těchto žáků v oblasti sexuální výchovy a také názory a zkušenosti jejich rodičů a učitelů v této oblasti. Teoretická část práce popisuje období adolescence, úlohu a význam rodiny a školy v sexuální výchově jedince a současnou situaci na školách. Praktická část se skládala z průzkumu pilotního a vlastního. Prostřednictvím dotazníků zjišťovala postoje rodičů a učitelů a úroveň znalostí, zkušeností a postojů žáků v této oblasti. Výsledky ukazovaly nedostatečnou úroveň znalostí žáků v oblasti sexuální výchovy a rozdíly v úrovni sexuální výchovy mezi zkoumanými školami. Za největší přínos práce je možné považovat zmapování úrovně sexuální výchovy na obou školách, vlivu rodiny a školy na zjištěnou úroveň sexuální výchovy a nastínění důsledků nedostatečné sexuální výchovy a možností nápravy této situace.

Klíčová slova: sexuální výchova, rodina, základní škola, učitelé, komunikace, informovanost.

Title of the Bachelor Degree Thesis: Sex Education of Youth

Author's name and surname: Alena Osowska

Academic year of Bachelor Thesis submission: 2010

Advisor for the Bachelor Degree Thesis: PaedDr. Zdeňka Pospíšilová

Summary:

The Bachelor Thesis dealt with problems of sex education of students in 9th grade of elementary school. It was based on the opinion that the level of their sex education is still insufficient. The aim of the thesis was to determine the level of awareness, opinions and experience of the children and also opinions and experience of their parents and teachers in sex education. The theoretical part describes adolescence, the role and the importance of family and school in sex education and the current situation in schools. The practical part was based on a pilot and main research. It examined the opinions of parents and teachers and awareness, opinions and experience of students in this field. The results indicated students' insufficient knowledge in sex education and differences between the levels of sex education in two elementary schools. The primary contributions of the thesis could lie in: mapping the level of sex education in both elementary schools, the impact of family and school on the level of sex education, presenting consequences of insufficient sex education, and presenting ways for improvement.

Keywords: sex education, family, elementary school, teachers, communication, awareness.

Titel der Bachelorarbeit: Sexuelle Erziehung der Jugend

Vorname und Nachname des Autoren: Alena Osowská

Akademisches Jahr der Abgabe der Bachelorarbeit: 2010

Leiter der Bachelorarbeit: PaedDr. Zdeňka Pospíšilová

Resümee:

Die Bachelorarbeit hat sich mit der Problematik der sexuellen Erziehung der Schüler der neunten Klasse an der Grundschule befasst und ist von der Meinung ausgegangen, dass das Niveau ihrer sexuellen Erziehung immer ungenügend ist.

Das Ziel der Arbeit war es, die Informiertheit, Einstellung und Erfahrungen dieser Schüler auf dem Gebiet der sexuellen Erziehung und auch die Ansichten und Erfahrungen ihrer Eltern und Lehrer auf diesem Gebiet zu untersuchen. Der theoretische Teil der Arbeit beschreibt die Zeit der Adoleszenz, die Aufgabe und die Bedeutung der Familie und der Schule in der Erziehung einer Einzelperson und die jetzige Situation an den Schulen. Der praktische Teil bestand aus der Pilot-Studie und aus der eigenen Erforschung. Mithilfe des Fragebogens recherchierte er die Einstellungen der Eltern und der Lehrer und das Niveau der Kenntnisse und der Stellungen der Schüler auf diesem Gebiet. Die Ergebnisse zeigten ungenügendes Niveau der Schülerkenntnisse und die Unterschiede im Niveau der sexuellen Erziehung zwischen den untersuchten Schulen.

Als größten Beitrag der Arbeit kann man die Erfassung des Niveaus der sexuellen Erziehung an den beiden Schulen und den Entwurf der Folgen der ungenügenden sexuellen Erziehung und die Möglichkeiten der Verbesserung dieser Situation halten.

Schlüsselwörter: sexuelle Erziehung, die Familie, die Grundschule, die Lehrer, die Kommunikation, die Informiertheit.

Obsah

ÚVOD	11
TEORETICKÁ ČÁST	14
1 Adolescence	14
1.1 Fyzický vývoj	15
1.2 Kognitivní a morální vývoj	16
1.3 Sociální vývoj	18
1.4 Sexualita adolescentů	21
2 Rodina	22
2.1 Rodičovství je posláním	23
2.2 Funkce rodiny	24
2.3 Vztahy v rodině a komunikace	25
2.4 Sexuální výchova v rodině	26
3 Sexuální výchova	29
3.1 Historie sexuální výchovy v Česku	29
3.2 Význam sexuální výchovy	30
3.3 Přístupy a vlivy na sexuální výchovu	32
4 Úloha školy v sexuální výchově	33
4.1 Cíle a obsah školní sexuální výchovy	34
4.2 Principy sexuální výchovy	36
4.3 Osobnost učitele sexuální výchovy	38
4.4 Současný stav sexuální výchovy na školách	38
PRAKTICKÁ ČÁST	40
1 Cíl praktické části	40
1.1 Stanovení předpokladů	40
2 Použité metody	41
2.1 Popis zkoumaného vzorku	41

2.2	Popis obsahů dotazníků	42
3	Provedení průzkumu	42
3.1	Pilotní průzkum	42
3.2	Vlastní průzkum.....	43
3.3	Zhodnocení předpokladů	44
3.4	Zhodnocení části postojové a zkušeností	67
ZÁVĚR		72
NÁVRH OPATŘENÍ		75
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ		78
SEZNAM PŘÍLOH		80

ÚVOD

Jako téma své bakalářské práce jsem zvolila problematiku sexuální výchovy mládeže. Dle mého názoru se jedná o oblast, ve které našim dětem stále mnoho dlužíme. Svůj průzkum jsem zaměřila na čtrnácti-patnáctileté děti, žáky 9. tříd dvou základních škol na malém městě. Cílem práce je prozkoumat informovanost, postoje a zkušenosti v oblasti sexuální výchovy u těchto žáků, dále postoje jejich rodičů k sexuální výchově svých dětí a učitelů k sexuální výchově svých žáků.

Práce vychází z pojetí sexuální výchovy v nejširším slova smyslu – tedy vedle přípravy na sexuální život pojímá i oblast citovou, mezilidských vztahů a etiky. Opírám se v ní především o díla autorů Zdeňka Matějčka a Oldřicha Pšeničky, kteří jsou mi názorově nejbližší a jejichž odborné znalosti, postoje a normy vytváří hodnotový a kvalitativní žebříček mé práce.

K volbě tohoto tématu mne vedly následující skutečnosti: Ze své praxe při školní výuce jsem zjistila, že mnoho dětí a adolescentů má neúplné či nepřesné (ač občas překvapivě pokročilé) informace a představy o lidské sexualitě a vztazích mezi lidmi. Na jedné straně žijí ve společnosti přesycené zkresleným, konzumním pojetím sexuality, na straně druhé se v téže společnosti mnohdy právě ve svém blízkém okolí setkávají s prudérií a tabuizací tohoto tématu. To v nich samozřejmě vyvolává množství nejistých a rozporuplných pocitů.

Některé školy vyučují sexuální výchovu v rámci předmětu rodinná výchova, ale vzhledem k určité volnosti školních osnov k jejímu zařazení do výuky často vůbec nedochází. Je zahrnuta pouze v rámci předmětu přírodopis, kde je „zploštěna“ na výklad pohlavních funkcí, orgánů, aktu rozmnožování a stručné informace a varování o pohlavních chorobách. Tyto informace děti více či méně zvládají, některé mají dokonce z oblasti sexu velmi pokročilé znalosti. Sexuální výchova ale není pouze o technickém vysvětlení samotného aktu a jeho nebezpečných důsledků. Jedná se o velmi širokou oblast problematiky mezilidských vztahů, citů a mravů.

Z dotazů žáků byly zřejmé základní nedostatky v oblasti sociální, fyziologické, citové i etické. Zejména si dospívající neví rady v oblasti vztahů, komunikace a své vlastní sexuality. Děti se ptaly například: jak říci „ne“ svému partnerovi a neztratit ho/ji, co je a co není v oblasti sexuality normální, jak se vypořádat s tlakem kamarádů, jak mají chlapci reagovat na časté telefonáty dívek, jak často je normální masturbovat, co se sousedem, který mě k sobě zve a je mi to divné, jestli hrozí těhotenství při polykání spermatu, zda si musí

matka propíchnout prso, aby mohla kojit své dítě? Domnívám se, že tyto nedostatky nejsou způsobeny pouze nedostatečnou školní výchovou, ale především přístupem rodiny. Nejenže se o sexu nehovoří, ale mnoho rodičů na své děti mnohdy nemá vůbec čas.

Rovněž z reakcí učitelů jsem nabyla dojmu, že téma sexuality není příliš oblíbené a tak se mu mnozí raději vyhýbají. Jak rodina, tak škola těmto dětem v oblasti sexuální a citové výchovy hodně dluží. Svůj průzkum jsem tedy zaměřila nejen na samotné žáky, ale i na jejich rodiče a učitele.

Během mého dospívání se o sexu a sexualitě většinou nemluvalo ani doma ani ve škole. Ve svém okolí jsem se setkala pouze s několika lidmi, kteří byli s rodičovským přístupem spokojeni, a s nikým, kdo by byl spokojen se sexuální osvětou ve škole. My všichni jsme si přáli být daleko lépe připraveni, než jsme byli.

Je to dnes téma velmi aktuální. Dospívající, kteří jsou poučeni v sexuální a citové oblasti, mají naději na kvalitnější partnerské vztahy, které pomohou zabránit předčasným těhotenstvím, interrupcím a rozvodům, a pomohou tak vytvářet stabilnější a kvalitnější rodiny, které jsou základem zdravé společnosti. Citlivě podaná sexuální osvěta je naučí, jak se chránit proti AIDS¹ a ostatním pohlavním chorobám, jak zdravě přežít „sexuální revoluci“ a „konzumní přístup k sexualitě“, kterými je dnes bombardují média.

Sexuální výchova by měla začínat od kolébky v rodině a škola by měla na rodinnou osvětu citlivě navazovat. Sexuální, citová a etická výchova by měla být přirozenou součástí celoživotního procesu zrání, během kterého se učíme a vytváříme si své postoje, hodnoty a vztahy k okolnímu světu.

Lidská sexualita je darem přírody člověku. Má mu poskytnout lásku, vztah i potěšení a zajistit přežití jeho rodu. Dotýká se všech stránek lidské osobnosti – fyzické, psychické, emocionální i sociální. Je součástí našeho vývoje již od dětství a plně se probouzí v období adolescence. Mnohé dospívající bohužel zastihne zcela nepřípravené.

Díky časté tabuizaci, protichůdným názorům, zkresleným informacím a neochotě a nevědomosti ze strany mnohých rodičů i učitelů se tak naší mladé generaci nedostává kvalitní sexuální a morální osvěty, na kterou mají, dle mého názoru, plné právo. Dali jsme jim život a je naší zodpovědností je chránit a poskytnout jim informace, které jim mohou pomoci nalézt lásku a udržet hodnotné mezilidské a partnerské vztahy, které by je mohly uchránit od celoživotních traumat, nemocí a bolesti, dokonce i zachránit jejich život.

¹ z anglického Acquired Immune Deficiency Syndrome, česky Syndrom získaného selhání imunity

Budete-li se chtít poprvé potápět a vydat se prozkoumat nádherný podmořský život Velkého bariérového útesu v Austrálii, najdete si zkušeného instruktora, který vás v potápění zaškolí a poskytne bezpečnostní instrukce, nebo to risknete a spolehnete se na štěstěnu? Nechtěli byste vědět, jak vaše vybavení funguje ještě před tím, než se ponoříte do hloubky 40-50 metrů? Věřím, že většina lidí by souhlasila s tím, že nejprve je důležité se samozřejmě zaškolit. Vrhout se do takových nejistých „vod“ není pouze nezodpovědné, ale hlavně nebezpečné. A stejné je to i se sexem. Mnoho našich dětí se takto bezhlavě, bez rady a poučení, bez zodpovědnosti vrhá do sexuálního života a my dospělí se jen díváme a pohoršujeme. Ale kde jsme byli, když byla vhodná chvíle podat jim láskyplné vysvětlení, důležitou radu či stanovit hranici v této oblasti?

Teoretická část práce se zabývá charakteristikou období adolescence a jejím fyzickým, kognitivním a sociálním vývojem. Vysvětluje základní pojmy - adolescence, sexualita. Dále popisuje rodinu, její funkce a úlohu v sexuální výchově jedince. Poslední část je věnovaná sexuální výchově institucionální, její historii u nás, jejímu významu, působení školy v této oblasti, cílům, obsahu a principům sexuální výchovy a současné situaci na školách.

Praktická průzkumná část zahrnuje pilotní průzkum a vlastní průzkum. Pilotní průzkum je zaměřen na žáky 9. tříd ve školním roce 2008/09 a jejich rodiče a učitele. Vlastní průzkum je zaměřen na žáky 9. tříd ve školním roce 2009/10 a jejich rodiče.

Pilotní průzkum provádím z následujících důvodů:

- ověřit si nosnost a smysluplnost svých otázek v dotaznících
- zjistit návratnost dotazníků od rodičů – neboli ochotu rodičů zodpovídat otázky z oblasti sexuální výchovy
- zajistit dostatečně velký vzorek žáků vzhledem k jejich nižšímu počtu ve školním roce 2009/10 na obou základních školách.

Za účelem dosažení maximálního počtu vzorků považuji za smysluplné sloučit výsledky pilotního průzkumu ročníku 2008/09 s vlastním průzkumem ročníku 2009/10.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Adolescence

„Adolescence je období, kdy máme děti vyhnat z domova a ony nám to mají svým chováním usnadnit...“

Žáci devátých tříd na základní škole, kteří jsou předmětem průzkumu, se svým věkem 14 – 15 let právě nacházejí ve vývojovém období adolescence - dospívání. Začnu tedy nejprve charakteristikou tohoto období.

Termín „adolescence“ je latinského původu a jeho původní forma znamenala „vyživování“- tudíž „zrání“. Užívání tohoto názvu je u nás poněkud nejednotné – v zahraniční literatuře (převážně anglicky psané) a v novějších titulech některých českých autorů pojem „adolescence“ zachycuje celé období dospívání - celou přechodnou dobu mezi dětstvím a dospělostí, tj. od 11 – 20 let (Myers, 2004, Vágnerová, 2008, Macek, 2003). U jiných českých autorů a u starších titulů knih lze najít rozdělení tohoto období na „pubescenci“ (od 11 – 15 let) a „adolescenci“, popř. „starší pubescenci či „dospívání“ (od 15 – 20 let) (Čáp a Mareš, 2001, Pšenička, 1994, Vágnerová, 2000). Žáci z průzkumu se tedy nacházejí vývojově někde uprostřed fáze adolescence (rané adolescence) neboli na konci pubescence a počátku střední (pozdní) adolescence. Již několik let nejsou dětmi, a ještě několik let nebudou ani dospělými. Zajímavá je skutečnost, že v některých rozvojových zemích (a dříve i u nás) je období adolescence daleko kratším a jednodušším přechodem jedince k samostatnosti, než je tomu ve vyspělých zemích dnes. Myers D. tento fakt vysvětluje dvěma faktory: zlepšením výživy, které způsobilo časnější pohlavní dozrávání, a zaváděním povinné školní docházky, které posunulo dosažení nezávislosti jedince na pozdější dobu (Myers, 2004, s. 159). Dle mého názoru určitý vliv na pohlavní dozrávání sehrává i kulturně společenské prostředí našich dětí, jeho technická vyspělost a působení konzumní a mediální kultury, která svým tlakem na citlivé, mění se a sebe sama hledající jedince vytváří zkreslené představy o vzhledu lidského těla, vztazích a normách sexuálního chování lidí.

Období adolescence je charakteristické řadou změn fyzických, psychických a sociálních, s kterými úzce souvisí probouzení lidské sexuality. Gardner H. popisuje adolescenci jako období, kdy se svět najednou rozevře do nejméně tří směrů:

- do šířky, kdy se působíště dospívajícího rozšiřuje z rodiny a místa bydliště do širší společnosti až světa

- do výšky, kdy je schopen abstraktnějších forem uvažování a řešení hypotéz a teorií
- do hloubky, kdy se dospívající daleko více a naléhavěji zabývá svým vlastním životem, osobními pocity, obavami a svým úsilím než dříve (Gardner, 1993, s. 196).

1.1 Fyzický vývoj

Období adolescence začíná pubertou – pohlavním dozráváním. Dochází při něm k významným biologickým změnám u obou pohlaví – změny proporcí, rozvoj primárních i sekundárních pohlavních znaků a hormonální změny, které vedou ke změnám v prožívání a chování. Dle Matějčka Z. je puberta „doba zátěží a bouří v organismu, které se nutně promítají i do psychiky dítěte a tím i do jeho vnějších projevů“ (Matějček, 2000, s. 143). Dramatický rozvoj nastává u primárních pohlavních znaků – orgánů rozmnožování a vnějších genitálií a zvláště u sekundárních pohlavních znaků – prsa a boky u dívek, zmohutnění svalstva, vousy a hluboký hlas u chlapců a počátky ochlupení v podpaží a v oblasti genitálií u obou pohlaví. Charakteristickým znakem pohlavního dozrávání u dívky je menstruace (menarché) a u chlapců poluce (výron semene). Menstruace se u některých dívek může objevit v jedenácti letech, u jiných až v patnácti, stále jde o normální jev a totéž platí i o polucích u chlapců (Pšenička, 1994, s. 155). Reakce dívek na první menstruaci a chlapců na první poluci bývají různé, obvykle pozitivně je vnímají ti, kteří byli předem poučeni.

Rozdílné tempo pohlavního dozrávání u každého jedince a zjevná proměna těla působí na jeho psychiku a sebejistotu. Tělesná proměna může být vnímána jak pozitivně, tak i negativně a významně souvisí s reakcí lidí okolo. Ranější tělesné dospívání chlapců je vnímáno okolím kladněji, než je tomu u dívek. U dívek jsou sekundární pohlavní znaky viditelnější, a pokud není pohlavní dozrávání v souladu s emocionálním a také s vrstevníky, reakce okolí vyznívají spíše negativně. Chlapci, kteří rychleji dozrávají, bývají vyšší, atletičtější a tím i více populární, sebejistější a nezávislejší (Vágnerová, 2000, s. 212, Steinberg a Morris, 2001 in Myers, 2004, s. 162).

Právě ve fázi pubescence a ještě lépe před jejím nástupem může kvalitní, citlivá osvěta v oblasti sexuální a citové výchovy pomoci mladému jedinci nalézt či znovunalezt kladné tělesné sebepojetí a sebeúctu a zabránit tak vzniku poruch tělesného schématu (mentální anorexii, mentální bulimii, schizofrenii, sebepoškozování atd.), kterým v tomto

zranitelném období někteří adolescenti podléhají. Tato osvěta by měla být zaměřena nejen na adolescenty samotné, ale také na jejich rodiče, učitele a blízké, protože právě na interakci dědičných vlastností jedince a jeho prostředí záleží jeho další vývoj.

Satirová V. popisuje stav vysoké sebeúcty následovně: „Když si sami sebe vážíme a milujeme se, naše energie nabývá na intenzitě a je velká naděje, že budeme schopni čelit životu z pozice důstojnosti, poctivosti, pevnosti, lásky a reality“ (Satirová, 1994, s. 34).

Vedle změn v oblasti tělesné dochází i ke změnám v mozkové a hormonální činnosti. To se projevuje především v emocionálním prožívání a chování. Z relativně vstřícného a hodného dítěte se najednou stává podrážděný, přecitlivělý tvor, krouťící se před zrcadlem.

Větší impulzivita, nedostatek sebeovládání, sebejistoty a sklon k větší introverzi jsou dalšími projevy dospívajících dětí, jak uvádí Vágnerová M. (2000, s. 215).

„Svěříme-li střelnou zbraň namířenou na lidský terč k ovládání předčelnímu mozkovému laloku ukřivděného a pomstychtivého patnáctiletého, s velkou pravděpodobností dojde k výstřelu.“ (Weinberger, D.R. in „A Brain Too Young for Good Judgment“, 2001 in Myers, 2004).

Myslím si, že právě v tomto období je důležité rozvíjet komunikaci, protože je-li jedinec schopen své frustrace a problémy verbálně formulovat a adresovat, je pro něho snazší najít pro ně přijatelná řešení. Komunikační dovednosti by prospěly i učitelům a rodičům, kteří jsou s adolescenty v pravidelném kontaktu. Podle Čápa J. a Mareše J. totiž k zostření konfliktů mezi mladistvými a dospělými přispívá rovněž přísná patriarchální výchova (Čáp a Mareš, 2001, s. 234), ta je dle mého názoru většinou důsledkem neschopnosti s dětmi a mládeží komunikovat na jiné než dominující až ponižující úrovni.

Ukončením puberty je dovršeno pohlavní dozrávání a jedinec je biologicky připraven mít vlastní potomky. Další fáze adolescence je již většinou stabilnější a probíhá spíše na rovině psychosociální.

1.2 Kognitivní a morální vývoj

V období adolescence dochází k rozvoji schopnosti uvažování a morálního usuzování - kompetencí, které mají pro sexuální a citový život jedince obrovský význam.

Nejprve se jedná o uvažování zaměřené na sebe sama (pubescence, raná adolescence), kdy se adolescenti domnívají, že jejich pocity jsou unikátní a ostatní je nechápou. Postupně však začínají přemýšlet o vlastním uvažování a o uvažování ostatních lidí i o tom, co si tito

lidé myslí o nich. Kognitivní dozrávání jim umožňuje uvažovat hypoteticky, hledat ideály, odvozovat důsledky a odhalovat nesrovnalosti a pokrytectví, což vede ke kritice společnosti, rodičů i vlastních nedostatků (Myers, 2004, s. 163).

Dle vývojového psychologa Jeana Piageta se úroveň myšlení adolescentů nachází v poslední kognitivní fázi formálních operací, kdy je jedinec schopen logicky uvažovat o abstraktních problémech. Vágnerová M. posun do této fáze myšlení popisuje takto: „Dětství je charakteristické úsilím o poznání a pochopení světa, tj. jaký svět je; dospívání je typické potřebou a schopností uvažovat o tom, jaký by tento svět mohl, resp. měl být.“ (Vágnerová, 2000, s. 217).

Adolescent přemítá o lidské povaze, kritizuje znečišťování životního prostředí, zabíjení velryb, spravedlnost zákonů atd. a začíná uvažovat o své budoucnosti. Výše uvedené je úzce spjato s rozvojem dalšího aspektu adolescentovy osobnosti – jeho charakteru. Dobré charakterové vlastnosti pomáhají utvářet zodpovědný postoj k lidské sexualitě a sexuálnímu chování a celému životu vůbec. Charakterová, morální a citová výchova spolu s výchovou sexuální bohužel nejsou, podle mého zjištění, v dnešní době v naší zemi příliš populární, takže rozvoj této oblasti, která je základem pro rozvoj humanistické a demokratické společnosti, spočívá na adolescentech samotných a lidech (rodičích, učitelích a dalších), kterým tato skutečnost není lhostejná.

Dle Myerse D. je zásadním úkolem dětství a adolescence právě rozlišování správného od nesprávného a rozvíjení charakteru – psychologických svalů, které kontrolují impulsy. Být morálním člověkem znamená morálně myslet a podle toho jednat (Myers, 2004, s. 164).

V tomto období si adolescent sám začíná vybírat své hodnoty a normy, podle kterých chce žít svůj život. Vágnerová uvádí, že adolescenti jsou ochotni respektovat jen normy, o jejichž správnosti jsou přesvědčeni, a jejich individuální přesvědčení má větší váhu než vnější tlak (Vágnerová, 2008, s. 121).

Morálním vývojem člověka se zabýval L. Kohlberg, dle kterého je pro vývojovou fázi puberty (rané adolescence) typická úroveň konvenční morálky, kdy jedinec dbá o ostatní a o jejich mínění a konvenčně dodržuje normy a pravidla společnosti. Někteří jedinci mohou dosáhnout i úrovně postkonvenční morálky, která se řídí základními etickými principy jedince.

Chování alespoň některých mladistvých dle Čápa J. a Mareše J. někdy dosahuje postkonvenční úrovně, což odpovídá jejich snaze o samostatnost, nezávislost na tradici a konvenci. V jiných situacích ovšem dochází k regresi na konvenční úroveň, kdy

mladistvý podléhá tlaku prostředí, zejména skupiny vrstevníků (Čáp a Mareš, 2001, s. 235).

„Odvahe je velice důležitá. Stejně jako sval je posílena, když ji používáš“ (Ruth Gordon)

1.3 Sociální vývoj

Sociální vývoj znamená především vývoj v oblasti lidských vztahů. Zdravé mezilidské vztahy a úspěšné začlenění se do společnosti mají zásadní význam pro rozvoj zdravé sexuality každého jedince.

Pro sociální vývoj v období puberty (rané adolescence) je charakteristická snaha postupně se uvolnit ze závislosti na rodičích a zároveň se začlenit do společnosti a mezi vrstevníky.

Pozdní adolescence (od 15 – 20 let) je především dobou komplexnější psychosociální proměny, kdy se mění osobnost dospívajícího i jeho společenská pozice (Vágnerová, 2008, s. 100).

Je to také období hledání sebe sama – vlastní identity a svého místa ve společnosti.

Vztahy adolescenta by se daly rozdělit do pěti hlavních oblastí – vztahy s rodiči, vztahy s vrstevníky, vztahy s vnějšími autoritami (učitelé, vedoucí kroužků, trenéři apod.), vztahy s osobami opačného pohlaví a vztah k sobě samému.

K vybudování každého kladného mezilidského vztahu je třeba lásky. I schopnost mít rád se učíme během svého růstu – nejprve v rodině a později v dětském kolektivu. Citlivý přístup a příklad dospělého (rodiče, učitele...) je základem pro dobrý start v oblasti mezilidských vztahů. Láska k druhým se ale může rozvíjet pouze na základě lásky k sobě samému – přijetí sebe samého se všemi svými klady i zápory, vzhledem, věkem, touhami i obavami. Když nemiluji sama sebe, nemohu správně milovat ostatní.

Láska je dar sebe sama tomu druhému bez jakékoli vypočítavosti. Láska je zaměření rozumu a vůle na pomoc a péči o toho druhého, službou a často i obětí pro jeho dobro. Je zodpovědností za něho (Pšenička, 1994, s. 28).

Důraz na zásadní význam lásky v oblasti mezilidských vztahů by měl být pilířem sexuální a citové výchovy našich dětí.

Mezilidské vztahy jsou součástí života jedince již od jeho narození. Nejdůležitějšími osobami v době dětství jsou rodiče. Dítě je na nich závislé, bezmezně je miluje a důvěřuje jim. Pokud je vše v pořádku a rodiče dítě milují a vychovávají, i ono bude schopné později

milovat a plnohodnotně rozvíjet své vztahy. Toto pouto k rodičům se z důvodu touhy jedince po samostatnosti a nezávislosti v období adolescence mění, nabývá jiných dimenzí.

Podrobněji se *vztahy v rodině* budeme zabývat v kapitole 2.3.

Vztahy k vrstevníkům v tomto období obvykle nabývají ještě většího významu než dříve. Snahou o osamostatnění se od rodičů přesouvají adolescenti část svého zázemí z rodiny na své vrstevníky.

Vrstevníci mají stejné nebo podobné problémy a zájmy, na rozdíl od dospělých, a je-li jedinec akceptován skupinou vrstevníků, přináší mu to značné uspokojení a jistotu. Dochází k identifikaci se skupinou vrstevníků (Čáp a Mareš, 2001, s. 234).

Vágnerová uvádí, že ve vztazích s vrstevníky lze uspokojit i některé základní psychické potřeby: potřebu stimulace, potřebu orientace a smysluplného učení, potřebu citové jistoty a bezpečí až po naplnění partnerského vztahu včetně sexuality (Vágnerová, 2000, s. 285).

Vrstevníci bývají také často hlavním zdrojem informací z oblasti sexuálního života. Informace jimi zprostředkované jsou však obvykle nepřesné, zavádějící, někdy až vulgární a příliš zaměřené pouze na tělesnou stránku sexuality. Míra vlivu vrstevníků není pro každého mladistvého stejná. Znáám mnoho adolescentů, kteří mají dobré vztahy s rodiči i se svými vrstevníky a k uspokojování většiny svých potřeb jim slouží jejich fungující rodina. Větší vliv vrstevníků, převážně negativní, je vidět u mladistvých, kteří neměli štěstí na dobré rodinné zázemí a láskyplnou péči rodičů a uspokojení svých potřeb hledají většinou u skupin problematických vrstevníků.

Ve *vztahu k vnějším autoritám* rovněž často dochází ke změnám. Vyzbrojen tělem dospělého a schopností logicky a abstraktně uvažovat se dospívající jedinec cítí být více významný a chce být více viděn a slyšen. V rámci svého „boje“ o nezávislost se tedy vydává do polemizování s dospělými, zpochybňování jejich autority, názorů a vědomostí. Vágnerová uvádí, že cílem útoku na autoritu není její likvidace, ale to, aby se jedinec sám stal autoritou (Vágnerová, 2008, s. 110).

Ze své vlastní praxe znám změny chování a reakcí žáků 9. tříd, když se po prázdninách vrátí do třídy s téměř dospělými těly a myslí nastavenou na polemiku o významu toho či onoho a často i se zvýšenou motivací k učení. Zde je opět potřeba rozvinout efektivní komunikaci a vzájemný respekt, aby se žáci i učitel cítili dobře a ve třídě panovala pozitivní atmosféra.

V tomto období také dochází k prvním *vztahům s jedinci opačného pohlaví*. Zpočátku jde spíše o experimentování, první uvědomování si vlastní sexuality (viz následující

kapitola). Mezi 13. a 15. rokem dochází k prvnímu zamilování, většinou neopětovanému, kdy dívčí lásky jsou spíše platonického rázu a u chlapců jde spíše o představy sexuálních kontaktů a touhu o jejich uskutečnění (Šilerová, 2003, s. 55).

Zde je třeba rozlišit zamilovanost, která je pro toto období spíše typická, od opravdového, hlubokého citu lásky.

Zamilovanost je první cit, který můžeme pociťovat, když se nám někdo hodně líbí, když nás něčím přitahuje. Jeho intenzita může být velmi silná, ale jedná se spíše o tělesnou touhu, žádostivost. Zamilovaní vidí svého partnera „růžovými brýlemi“ – jako nejkrásnějšího, nejchytřejšího, nejzajímavějšího, nejsilnějšího mezi všemi ostatními, jako někoho, kdo nemá jedinou vadu (Donát a Donátová, 2007, s. 9). Zamilovanost trvá většinou po tu dobu, co se objekt naší touhy chová tak, jak si my představujeme. Ze zamilovanosti může u zralejších lidí vzniknout i láska - vztah, který je nejvyšším duchovním projevem člověka a není podmíněn tělesnou touhou. Láska na rozdíl od zamilovanosti je vztah trvalejšího rázu, na jehož udržování se podílí vedle srdce i rozum a vůle. Mladí v dnešní době většinou nedostatečně citově poučení (ale pod velkým tlakem presexualizované společnosti) zvědavě klikají myši a prohlížíjí internetové porno stránky, čtou matoucí informace z oblasti vztahů a pohlavního života v populárních časopisech (už aby si to také vyzkoušeli), a tak jim často význam a potřeba opravdové lásky a s ní spojené zodpovědnosti zcela uniká.

Poslední vztah, kterým se budu zabývat, je *vztah adolescenta sama k sobě*, který je velmi důležitý pro jedincův další harmonický vývoj. Obdobím psychosociálního vývoje lidí se zabýval Erik Erikson, který zjistil, že každá životní fáze má svůj specifický úkol – krizi, kterou je třeba vyřešit. Pro fázi adolescence je to hledání vlastní „identity“ – úkol, ve kterém musí jedinec skloubit dohromady svou minulost, přítomnost a budoucí možnosti tak, aby dostal jasnější obraz sebe samého. Je to pochopitelné, vždyť vedle výrazných změn tělesných došlo i k posunu v uvažování, poznávání a prožívání, a je tedy nutné zjistit, kdo vlastně je to nové „já“. Podstatou této fáze je experimentování s různými způsoby chování, dokud jedinec na tuto otázku nenajde odpověď. Pokud krizi identity nevyřeší, stagnuje ve fázi zmatení, dokud se mu nepodaří svou identitu (rolí) nalézt. Myers D. poukazuje na skutečnost, že pro většinu lidí otázka identity pokračuje i po skončení adolescence a znovu se objeví v kritických fázích v dospělosti (Myers, 2004, s. 167).

„Pouze život, který žijeme pro ostatní, stojí za to.“ (Albert Einstein)

1.4 Sexualita adolescentů

Sexualita je přirozenou součástí našeho života. Pojem „sexualita“ zachycuje souhrn projevů lidského chování a citění vyplývající z tělesných i psychických rozdílů mezi pohlavími. Zahrnuje rozdíly anatomické, hormonální, reprodukční, i rozdílné sociální role získané učením (Hartl a Hartlová, 2004, s. 532).

Sexualita tedy není pouze tělesnou (viz kapitola 2.1.1- primární a sekundární pohlavní znaky), ale i významnou duševní záležitostí. Je to dar, kterým příroda zajistila pro člověka lásku a potěšení a zároveň přežití jeho rodu. Lidskou sexualitu vidí Pšenička O. jako poselství, řeč těla, která svými gesty něco sděluje tomu druhému, a aby byla pravdivá, musí být (tato řeč) v jednotě se srdcem člověka, s jeho láskou (Pšenička, 1994, s. 182).

Sexuální citění tělesné provází člověka již od dětství a projevuje se např. dětskou onanií (sebeuspokojováním) a různými sexuálními hrami, které jsou vyvolány dětskou zvědavostí nebo chováním dospělých. Podle Uzla R. však tyto aktivity v dětském věku nemají většinou erotický význam a není nutno jim přisuzovat nějaký nebezpečný charakter, ale vyžadují poučení o tom, jaké hranice by neměly být překročeny (Uzel a Mitlohner, 2007, s. 10).

Lidským sexuálním pudem se podrobně zabýval Sigmund Freud a dle jeho teorie osudovosti se adolescenti (a později i dospělí) nacházejí v „genitálním“ období svého vývoje – fázi dozrání sexuálních zájmů, kdy se jedincovo „id“(vnitřní dítě) soustředí na své genitálie jako na zdroj potěšení. Jeho poněkud temná představa o osudové podmíněnosti sexuálního pudu je však dnes již překonána moderními poznatky o našem sexuálním chování, kdy, jak uvádí Matějček Z., k přírodním silám, které nám pomáhají sexualitu ovládat, patří náš rozum, naše inteligence a především naše prazákladní prosociální orientace (Matějček, 1996, s. 90).

Reakce na sexuální motivaci je ovlivněna naším učením a hodnotami, které přijímáme od svých rodičů, a prostředím, ve kterém žijeme.

Mezi sexualitou muže a ženy je ovšem poměrně velký rozdíl. Ženská sexualita, jak uvádí Joyeux H., je více ovládána srdcem a city, žena má potřebu něžnosti, jemnosti, bezpečí, věrnosti a náklonnosti. Muž potřebuje tyto formy také, ale jeho sexualita je více „v jeho hlavě“, kde je počátek každého dráždění, a tím je pohotovost jeho pohlavních orgánů k funkci mnohem rychlejší než u ženy (Joyeux, 1994, s. 56). Osvěta dospívajících v této oblasti by jistě pomohla mnoha počínajícím vztahům v nalezení lepšího vzájemného porozumění a v udržení kvalitního trvalého vztahu.

Probuzení vlastní sexuality v období adolescence přináší do jedincovy identity novou dimenzi. Vedle zvýšeného zájmu o druhé pohlaví se objevuje zájem o konkrétnější informace ze sexuální oblasti. Mladí hledají vhodné i méně vhodné zdroje poučení a inspirace. Dochází také k prvním sexuálním kontaktům. Dle výzkumů sexuálního chování v České republice od Weisse P. a Zvěřiny J. se hranice věku prvního pohlavního styku postupně snižují. Do 16 let věku (včetně) mělo v roce 1998 za sebou první pohlavní styk 24,4% chlapců a 12,0% dívek. Na 17 letech v témže roce mělo svůj první pohlavní styk již 19,7% chlapců a 23,1% dívek (Weiss a Zvěřina, 2001, s. 38). Z toho vyplývá, že do 17 let (včetně) má již téměř polovina našich chlapců a třetina našich dívek koitální sexuální zkušenost. Co pro nás tato čísla vlastně znamenají? Jsou naše děti věkově v „normě“ pro první pohlavní styk? Nebo začínají příliš brzy? Můžeme se jako rodiče a učitelé poplácat po zádech, že v sexuální a citové výchově našich dětí odvádíme dobrou práci? Jsem toho názoru, že rozhodně ne. Čísla jsou to statisticky důležitá a mají i svůj význam v mapování trendu našeho sexuálního chování, čím se však tato čísla nezabývají, jsou osobnosti těchto mladých lidí, jejich budoucnost, názory, myšlenky a pohnutky, jejich pocity, rodinné zázemí, úroveň připravenosti a znalostí v oblasti sexuální a vztahové, kvalita vztahu k partnerovi atd.

Oblast lidské sexuality je naší společností na straně jedné tabuizována a opomíjena a na straně druhé mediálně a konzumně zneužívána. Pro zaručení ochrany zdravého vývoje našich dětí je kvalitní a včasná citová a sexuální osvěta naší mládeže morální povinností celé naší společnosti.

„Máte právo všechno vědět a jedině tak budete moci zůstat opravdu svobodní.“(Henri Joyeux ve svých hovorech s adolescenty)

2 Rodina

Rodina je nejstarší lidskou společenskou institucí. Vznikla především z potřeby ochraňovat, učit a připravovat pro život své potomstvo (Matějček, 1994, s. 15). Poskytuje svým členům uspokojení základních lidských potřeb a má zásadní význam pro správný fyzický, kognitivní a psychosociální vývoj dítěte.

„Rodina může být místem, kde člověk najde lásku, porozumění a podporu, i když všechno ostatní zklame; kde se osvěžíme, nabere novou sílu a úspěšněji se pak

vyrovnáme s vnějším světem. Ale pro miliony problémových rodin je to pouhým snem.“ (Satirová, 1994, s. 20)

2.1 Rodičovství je poslání

Základem dobré rodiny je láskyplný vztah mezi manželi – rodiči. Láska mezi nimi by měla být pravdivá, stabilní a bezpodmínečná. K tomu je ovšem třeba určitého stupně zralosti a schopnosti sebevýchovy. Schopnost seberegulace je pro rodiče velmi důležitá, protože děti jsou vychovávány hlavně jejich příkladem. Rodič je pro dítě „Bůh“ a jeho chování je pro dítě vzorem. Ve správně fungující rodině milují rodiče své dítě, předávají mu své zkušenosti, názory, hodnoty a tradice, a zároveň mu poskytují potřebné výchovné hranice.

„Falešně se domnívají rodiče, že samotné vzdělání, zdatnost a podnikavost jsou tím hlavním klíčem ke šťastné budoucnosti jejich dětí. Jsou to sice hodnoty důležité, ale zdaleka ne nejdůležitější. Nejdůležitější hodnotou je hořící srdce, srdce hořící pro druhého.“ (Pšenička, 1994, s. 29).

Správná výchova vede k vychození fyzicky, psychicky a sociálně vyzrálého jedince, který je schopen sebereflexe a sebeaktualizace a touží a je schopen založit zdravou rodinu. Zdravá rodina vychovává k pozitivnímu vztahu ke svému tělu, ke zdravé sexualitě a citovosti svých dětí. Odmítá také konzumní způsob života a s ním spojené záporné jevy, jako ztráta smyslu života, vznik různých závislostí, agrese a promiskuita.

Takto fungujících rodin ale ubývá. Často se dnes mluví o „krizi“ rodiny. Vysoká rozvodovost, svobodné matky a současný trend nesezdaného soužití poskytují zhoršené podmínky pro vývoj dítěte.

Zdeněk Matějček ve své knize o rodinách píše, že rodičovské postoje se připravují celým předchozím životem a že děti, které prožily pěkné dětství a měly pěkný domov, s větší pravděpodobností vytvoří pěkný domov svým dětem (Matějček, 1994, s. 10).

Počty dětí s pěkným domovem u nás díky „krizi“ rodiny klesají. Jandourek J. poukazuje na fakt, že třetina až polovina manželství se do několika let po jejich uzavření rozpadá – nejvíce čtyři roky po svatbě. Jako příčiny uvádí:

- manželé sami pochází z rozvedených rodin a jsou tak méně stabilní
- narušené dětství jednoho z partnerů
- příliš časný sňatek (jehož příčinou bývá nechtěné těhotenství)

- odsouvání nebo odmítání narození dítěte jedním z partnerů (Jandourek, 2003, s. 119)

Tyto problémy pak tvoří jakýsi „začarovaný kruh“, ze kterého je těžké se vymanit. Ze svého okolí a možná i ze svého vlastního života všichni známe případy mladých lidí, kteří nám tyto „statistiky“ potvrdí. Nejsou ve své rodině příliš šťastni a neumí být dobrými rodiči, protože nemají na co navazovat. Nikdo je neučil sebeúctě a respektu, aby je mohli projevovat svým partnerům i dětem, nikdo je nenaučil komunikovat, milovat bez podmínek, být zodpovědný a čestný.

Toto jsou další z důvodů, které podle mě potvrzují naléhavost větší osvěty v oblasti sexuální a citové výchovy – jako základní prevence - v rodinách počínaje a na škole citlivě pokračujíc. Proč třeba nevyužít ohromného vlivu médií a místo sentimentálních, nekonečných seriálů či krvavých kriminálek nezačít poutavé programy o tom, jak vychovávat a milovat?

„Stáváš se navždy zodpovědným za to, cos k sobě připoutal.“ (Saint Exupéry, Malý princ)

2.2 Funkce rodiny

Rodina je složitý komplexní mechanismus, který ve vývoji jedince plní mnoho funkcí. Z výčtu základních funkcí rodiny dle Heluse Z. vybírám ty, jejichž plnění úzce souvisí s výchovou ke zdravé sexualitě.

- Uspokojování primární potřeby dítěte v raných stádiích jeho života - sem patří uspokojování potřeb, jako je jídlo, pití, bezpečí, láska, pravidelný rytmus a přiměřené podněty.
- Potřeby organické příslušnosti dítěte, kdy je uspokojena potřeba domova, potřeba „mít svého člověka“ a identifikovat se s ním. Uspokojení této potřeby je základem povědomí, že patřím do spolehlivých a láskyplných mezilidských vztahů.
- Určení prvopočátečního prožitku sebe sama jako chlapce nebo dívky.
- Poskytování vzorů a příkladů – dítě vidí osobnosti v druhých a samo touží být osobností.
- Rozvíjení vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty.

- Rodina poskytuje místo, kde se mohou svěřit, získat radu a pomoc, útočiště v době krize. (Helus, 2007, s. 150)

Funkčnost jednotlivých rodin se samozřejmě liší. Existují rodiny, které jsou plně funkční a plní všechny funkce rodiny, a také existují rodiny méně a více problémové až dysfunkční. Mezi problémové rodiny patří například rodiny nezralé, kdy nezralí a nezkušení lidé přivedou na svět dítě, a přesto, že mohou pocházet z rodin funkčních, nápor nových povinností nezvládají a nejsou připraveni obětovat dítěti své mládí. Právě v případech problémových a dysfunkčních rodin by kvalitní sexuální a citová výchova na škole mohla alespoň do jisté míry nahradit zanedbání rodinou.

2.3 Vztahy v rodině a komunikace

Vztahy jsou živá pouta, která členy rodiny spojují dohromady. Spolu s darem sexuálního citění od pradávna zajišťovaly přežití našich předků. Potřeba družít se a k někomu patřit je součástí naší lidské přirozenosti, která začíná již v mateřském lůně. Láskyplné pouto matky k dítěti (raná symbiotická vazba, angl. attachment) je klíčovým faktorem pro jeho budoucí harmonický rozvoj. Matka uspokojuje jeho základní biologické i psychické potřeby a rozvíjí tím důvěru dítěte v sebe sama a postupně i v ostatní členy rodiny a komunity. Dostává-li dítě od mala lásku a úctu, bude samo schopné je později předávat svému okolí, partnerovi a svým dětem.

Vztahy dospívajících s rodiči bývají proměnlivé. Časté kritické až odmítavé chování k rodičům z doby puberty nabývá v adolescenci smířlivějšího rázu. V případě nesouhlasu s rodiči dochází k tomu, že je adolescent ignoruje.

Kritika rodičů není pouhou negací všeho, co rodina představuje, není ani naivním odporem jako v pubescenci, je spíše jedním ze způsobů hledání svého života a identity (Vágnerová, 2000, s. 282).

Patrick Delaroche ve své knize „Rodiče, nebojte se říkat ne“ o vztazích s rodiči v období dospívání říká: Místo aby se rodiče stavěli na odpor, je naopak lepší, postupně hledat možnosti přizpůsobení. Adolescent má zprvu potřebu respektu, poté dialogu, nakonec porozumění (Delaroche, 2000, s. 129).

Základem každé interakce mezi lidmi je jejich vzájemná komunikace. Ta zahrnuje jak slovní sdělení, tak mimoslovní sdělování – tónem hlasu, mimikou, gesty atd. Veškerá komunikace je získaná. Učíme se jí v rodině od svého narození.

„Od chvíle, kdy lidská bytost přišla na tento svět, komunikace se stala nejdůležitějším faktorem určujícím, jaké vztahy si člověk vybuduje a co se komu ve světě přihodí.“ (Satirová, 1994, s. 52)

Ve zdravých rodinách spolu lidé o svých citech a problémech svobodně mluví a zároveň jeden druhému pozorně naslouchají. Děti z takových rodin jsou pak mnohem lépe vybaveny pro svůj další partnerský i pracovní život.

V rodinách problémových bývá právě neschopnost efektivní a upřímné komunikace jednou z hlavních příčin jejich selhávání. Rodiče neumí nebo nemají čas vyjadřovat dětem své city, radosti a obavy. O vztazích v rodině Jan-Uwe Rogge říká: „Je to paradoxní. Na jedné straně jsou dospívající hmotně až přespříliš zaopatřeni, nic jim nechybí, a na druhé straně panuje v mnoha vztazích rodičů k dítěti nepředstavitelná citová prázdnota a chlad (Rogge, 1996, s. 30).

Mnoho rodičů si vůbec neuvědomuje, jak svým chladným chováním a neschopností efektivně komunikovat své děti ochuzují na celý život. V takových rodinách je i průběh dospívání dětí více konfliktní a problematičtější. Dospívající děti z těchto rodin nemají citově na čem stavět a obtížněji se orientují v sobě i ve vztazích k ostatním.

2.4 Sexuální výchova v rodině

Rodina je nejpřirozenějším prostředím pro citlivou sexuální výchovu již od raného dětství. Právě v intimním kruhu rodiny by se děti měly dovídat o svém těle, lásce, partnerství, sexualitě, plození a rodičovství, a zodpovědnosti vůči druhému. Poskytne-li rodina dítěti dostatečné zázemí k rozvoji jeho zdravé sexuality, získá si jeho důvěru a on/ona pak nemusí hledat informace jinde. Naučí-li se v rodině správně pojmenovat své soukromé partie, nebude k jejich pojmenování používat vulgarismy, které většinou bez chápání jejich významu používají někteří vrstevníci. Role rodičů je v oblasti sexuální a citové výchovy dle mého názoru nenahraditelná.

Šilerová L. uvádí následující důvody pro zásadní význam rodiny v sexuální výchově:

- Blízkost a intimita dětí a dospělých, které vytváří ideální podmínky pro předávání informací.
- Důvěra a blízkost členů rodiny, které umožňují usměrňovat zkreslené informace a řadit je do hodnotového rámce rodiny.
- Předávání a sdílení rodinných hodnot.

- Přirozené situace, které vytvářejí přirozený prostor pro sdílení nejrůznějších informací z oblasti pohlavního dospívání, lásky a sexuality.
- Širší rodina – úloha prarodičů může být velmi významná, mohou se stát důvěrníky či rádci a obohacují o další blízké vztahy. Stejně významná může být i role sourozenců. (Šilerová, 2003, s. 19-21)

Dítě si v rámci své rodiny buduje obraz, představu sebe sama, svého těla, pocitů i své hodnoty. Pro vývoj psychicky i fyzicky zdravého jedince je důležité, aby tato jeho představa byla co nejvíce pozitivní a pravdivá, aby mu dovolila si vybudovat svou jistotu – své sebevědomí. Výchovou k lásce a vlastní sebejistotě se dítě učí prosociální orientaci, která je jedním z základních předpokladů pro rozvoj jeho zdravého sexuálního postoje. Dalším předpokladem je rozvoj jeho morálních postojů. Způsob výchovy v rodině dle Čápa J. silně působí na formování charakteru jedince – jeho svědomitosti, vytrvalosti a sebeovládání (Čáp, 1996, s. 214).

Jak jsem již zmínila v kapitole o sexualitě adolescentů – prosociální orientace, učení a hodnoty určují naše reakce na sexuální podněty. Výchova v rodině tedy zásadně ovlivňuje způsoby chování v této oblasti.

Zdeněk Matějček vidí úlohu sexuální výchovy v rodině ve třech rovinách: rovině vztahu, vzoru a poučení. Rovina vztahu představuje základní citovou schopnost dítěte mít a projevovat zdravé city; ty navazují na samý počátek soužití rodičů s dítětem a pravděpodobně určují i budoucí vztahy dítěte. Na rovině vzoru dítě přijímá modely „svých“ lidí – většinou rodičů, jejich „mužské“ a „ženské“ chování, citovost, projevy vzájemné úcty. Rovina poučení zahrnuje poučení, vědomosti, informace, znalosti a techniky. Tuto roli plní rodina, knížky a škola. První dvě roviny jsou bytostně věcí rodiny (Matějček, 1996, s. 90-93).

Matějčkovu „rovinu vzoru“ potvrzují i další autoři. Pšenička O. uvádí: „Pro dobrou sexuální výchovu je rozhodující vlastní příklad rodičů, který především formuje charakter dětí, s následným zdůrazněním správného a špatného jednání (Pšenička, 1994, s. 95).

Greely A. uvádí: „Je-li jasné, že rodiče čerpají ze svého sexuálního vztahu radost a uspokojení, budou jejich děti ochotné se dozvědět, jaké hodnoty rodiče uznávají a jak se jim povedlo vytvořit tento svazek, když tolik ostatních selhalo. (Greely in Stafford, 1996, s. 129)

Děti, které byly v rodině (či mimo rodinu) ochuzeny na rovině vztahové a vzorové, se budou muset s tímto handicapem vyrovnávat celý život. Stále je mnoho rodičů, kteří se

bojí své děti v této oblasti zdravě vychovávat. Dokáží předávat pouze své vlastní předsudky a omyly. Dnes jistě méně rodičů než dříve odbývá zvědavé otázky z pohlavního života odpověďmi typu: přinesl tě čáp, koupili jsme tě, apod. Málokterý rodič ale překoná své (výchovou způsobené) zábrany a citlivě poskytne otevřenější a konkrétnější odpovědi.

Pšenička O. uvádí dvě stanoviska k sexuální výchově v rodině, která považuje za nesprávná:

- když sexuální výchova ustupuje zcela do pozadí a nezbývá pro ni místo
- když je sexuální výchova sdělována izolovaně, jako informace bez hlubší návaznosti na mezilidské vztahy a zodpovědnost za sebe a za druhého, bez návaznosti na lásku a morálku (Pšenička, 1994, s. 73).

Ze zahraničních výzkumů dle Šilerové L. vyplývá, že rodiče považují za sexuální výchovu již pouhé předávání informací, proto také rodiče častěji než mládež uvádějí, že v jejich rodině sexuální výchova probíhá (Šilerová, 2003, s. 35).

Nedostatečná sexuální výchova nejenže děti citově a vztahově ochuzuje, ale vystavuje je také nebezpečí sexuálního zneužití. Dítě by z domova mělo vědět, jaké chování dospělých je normální a jaké již překračuje hranice. Mělo by vědět, že jsou lidé, kteří mají nezdravé úchytky, a je třeba se před nimi chránit. Často dochází ke zneužití právě lidmi z nejbližšího okolí.

V rodině si dítě také osvojuje svou sexuální identitu. Každý rodič reprezentuje jedno pohlaví a funguje jako model toho, čím se dítě může stát. V rodině dítě tedy získává vzor chování, které je typické pro dané pohlaví v dané rodině a kultuře – tzv. genderovou roli. Dle Satirové V. jediné skutečné rozdíly mezi muži a ženami jsou fyzické a pohlavní, všechny ostatní domnělé rozdíly nám vnutila kultura (Satirová, 1994, s. 232). V rodině se tedy dle chování svých rodičů učíme i svou pohlavní roli.

Škola svým přísunem biologických informací a někdy i informacemi z oblasti pohlavních chorob nemůže dle mého názoru funkci rodiny nahradit.

Na přístupy a postoje rodičů k sexuální výchově svých dětí je zaměřen jeden z dotazníků.

„Výchova k sexualitě je především výchovou k lásce v její plnosti.“ (Radim Palouš)

3 Sexuální výchova

V této kapitole se budu zabývat sexuální výchovou intencionální prostřednictvím institucí. Zaměřím se na historii sexuální výchovy u nás, na její význam, přístupy a vlivy na ni a její úlohu v dnešní škole.

V naší kultuře jsme v dnešní době obklopeni sexem – od tvrdých, konzumních obrazů lidského sexu, pouček jak na to a jak si to lépe užít, po pouhé lechtivé náznaky v reklamách v televizi, v časopisech, filmech, knihách a dalších masmediálních prostředcích. Ve srovnání s předchozí generací je dnešní mládež doslova zavalena sexuálními informacemi. Množství informací bohužel ještě není zárukou toho, že budou správně pochopeny a povedou k rozvoji zdravé sexuality jedince. Dnes více než dříve je třeba pomoci mladým lidem tuto sexuální záplavu informací a podnětů zvládat a vést je k zodpovědnému chování vůči sobě i ostatním. Vedle zásadní funkce rodiny v této oblasti (viz dřívejší kapitoly) má na sexuální osvětu významný vliv škola a její prostředí, komunita, církevní, státní i nezávislé instituce a organizace a v neposlední řadě také veřejnoprávní i komerční média. Snaha o osvětu v oblasti sexuální výchovy má u nás poměrně dlouhou tradici.

3.1 Historie sexuální výchovy v Česku

Abychom pochopili současný pohled společnosti na sexualitu, je třeba porozumět jejímu historickému kontextu. Dnešní vnímání lidské sexuality a naše hluboce zakořeněné postoje pocházejí z dob křesťanství. Vznik křesťanství byl podnícen rozmáhající se emancipací žen v dobách řecko-římských a jeho počátek pro ženy znamenal nástup doby ponížení a podřadné sociální role. Bible a její Desatero přikázání v různých dobách různými způsoby formovaly tradiční názory a mravy lidí v mnoha zemích světa. V této době vznikal dnešní nejednotný pohled na lidskou sexualitu – na straně jedné je sex součástí Božího stvoření, na straně druhé je hříšný. Každopádně vliv sexuality na společnost je velký, a proto je třeba ji regulovat, je třeba stanovit pro obě pohlaví pravidla, jak se chovat a jak chránit děti.

Česká republika má poměrně dlouhou tradici více či méně efektivní osvětové činnosti v oblasti výchovy k manželství a rodičovství, ke zdraví a zdravým vztahům i v oblasti samotné sexuální výchovy.

Mezi aktivity z období 1. republiky patří založení prvního univerzitního sexuologického pracoviště na světě – Ústav pro studium pohlavnosti (dnešní Sexuologický

ústav), dílo profesora Záhoře „Vychování pro manželství“ a kniha M. Skořepy „Pohlavní výchova naší mládeže“, poučení mravního rázu s důrazem na usměrňování probouzejícího se pohlavního pudu, aby nepůsobil negativně na vývoj jedince (Šulová, 2003).

V době totality došlo k dalším změnám v pohledu na lidskou sexualitu. V západních zemích začala v letech padesátých „sexuální revoluce“ a americký biolog A. Kinsey provedl první vědecký výzkum lidského sexuálního chování. Obě tyto události i přes existenci železné opony významně ovlivnily pohled na sex i u nás.

V šedesátých letech se sexuální výchovou zabývali spíše jednotlivci (Hynie, Raboch, Barták, Pondělíčkoví, Mellan, Šípová), jejichž publikace a přednášky se věnovaly problematice partnerství, manželství, rodičovství a sexualitě. Tito autoři si uvědomovali, že sexuální výchova by se měla zabývat jak biologickým a technickým poučením o sexualitě, tak i morálními a citovými aspekty sexuality a problematikou partnerských vztahů (Šulová, 2003).

Na základních školách od 70. let probíhal program „Zásady výchovy k rodičovství na ZDŠ“, který se však dle zkušenosti většiny z nás obloukem vyhýbal tématům lidské sexuality i mezilidským vztahům. Očekávám, že odpovědi rodičů v mých dotaznících v praktické části tuto zkušenost potvrdí.

3.2 Význam sexuální výchovy

Lidská sexualita je součástí kvality bytí jedince, umožňuje jeho duševní i fyzické naplnění a přináší s sebou pocity štěstí a harmonie. Sexuální chování je však, jak již bylo zmíněno v předcházejících kapitolách, podmíněno sociálním prostředím. Aby byl jedinec schopen zdravě a zodpovědně rozvíjet svou sexualitu, je nutné mu poskytnout láskyplný vztah, zdravý vzor a věku přiměřené poučení v této oblasti. To znamená nutnost soustavné sexuální a citové výchovy od raného dětství do dospělosti.

Podle výzkumů úspěch, s jakým se navazují sexuální kontakty, a uspokojivé realizace sexuálního chování i prožitků v dospělosti jsou přímo úměrné kvalitě sexuální osvěty a pohlavní výchovy v dětství a mládí (Pondělíček, Pondělíčková, 1971. s. 74).

Výsledkem kvalitní sexuální a citové výchovy by mělo být dosažení následujících, pro harmonickou lidskou existenci klíčových cílů:

Vytvoření kladného vztahu k lidskému tělu a sexualitě – dostatečná sebeláska a sebeúcta vede ke zdravé sebejistotě a kladnému tělesnému sebepojetí, které zabraňuje

vzniku poruch tělesného schématu, vede ke zdravé identifikaci se svou pohlavní rolí (genderu) a spolu s poučením rovněž funguje jako prevence sexuálního zneužívání.

Vybudování si správného žebříčku hodnot – chápání zásadního významu lásky a dobrého vztahu jako základu pro pohlavní soužití, pochopení rozdílu mezi zamilovaností a láskou a schopnost plánovat svou budoucnost a své štěstí.

Vytvoření zodpovědného postoje k sexuálnímu chování – do této oblasti patří informovanost o plánovaném rodičovství a možnostech antikoncepce, ochrana reprodukčního zdraví, znalost rizik spojených se sexuálním životem, jako AIDS a dalších pohlavně přenosných chorob, možností otěhotnění a následné péče o dítě, chápání problematiky umělé přerušného těhotenství a jeho možných následků. Sem také patří poučení o pohlavní zdrženlivosti, které se v dnešní přeseexualizované společnosti příliš „nenosí“, ale v kvalitní sexuální výchově by mělo mít své místo.

Osvojení si osobních dovedností (kompetencí) důležitých pro orientování se v sexuálním životě a ve složitých sociálních vztazích – sem patří: schopnost komunikace a správného rozhodování, respektování svých pocitů, schopnost vyjednávání, asertivita a další dovednosti důležité pro bezpečný sexuální život.

Odolnost mediálnímu nátlaku – dosažení výše uvedených cílů a správná mediální výchova usnadní jedinci překonávat nápor konzumních a přeseexualizovaných podnětů z médií a pomůže mu orientovat se v množství informací o sexualitě.

Názory na sexuální výchovu - její nutnost, rozsah a hloubku témat - se různí. Někteří chápou její význam a snaží se ji propagovat, jiní se jí spíše vyhýbají a brání se jí se slovy: „Za nás také nebyla a vyrostli jsme...“. Její odpůrci se domnívají, že je neúčinná a vede ke dřívějšímu zahajování sexuálního života a zvýšenému riskování v této oblasti. To samozřejmě není pravda.

Výsledky zaměřených studií našich i zahraničních potvrzují, že sexuální výchova věk prvního styku spíše oddaluje, vede ke zvýšenému užívání antikoncepce a k dodržování zásad bezpečnějšího sexu, k tolerantnějším sexuálním postojům a ke snížení pocitů viny (Guidelines, 2004, Šilerová, 2003, Uzel, Mitlohner, 2007).

Na sexuální výchově našich dětí se vedle rodiny podílí celé jejich sociální prostředí: škola a její učitelé, média, zdravotnické a sportovní organizace, státní i soukromé nadace a organizace, církve a lokální prostředí. Mezi nejvýznamnější z nich patří škola, jejíž úlohou se budu zabývat podrobněji v kapitole č. 4.

3.3 Přístupy a vlivy na sexuální výchovu

Z kapitoly o historii sexuální výchovy u nás je zřejmé, že snahy o osvětu naší mládeže a zkvalitnění přístupů v této oblasti mají poměrně hluboké kořeny.

Přístup k sexuální výchově v dnešní době je dán změnou našeho politického systému a směřováním ke globální demokratické společnosti. Česká republika nyní vychází z pojetí sexuální výchovy mezinárodních organizací, institucí a dohod: Světové zdravotnické organizace (WHO – World Health Organization), Úmluvy o právech dětí z roku 1989, Mezinárodní federace pro plánované rodičovství (IPPF – International Planned Parenthood Federation) a její Charty sexuálních a reprodukčních práv z roku 1995. Jejich pojetí představují nejen zodpovědnou přípravu na sexuální život, ale také výchovu k mezilidským a rodinným vztahům (a s nimi spojené psychologické a psychosexuální problémy) a osvětu v oblasti etických práv a sexuálního a reprodukčního zdraví.

Lenka Kubrichtová ve svém článku o sexuální výchově zdůrazňuje význam dvou práv z Charty sexuálních a reprodukčních práv, která považuje za klíčová pro sexuální výchovu na našich školách na všech stupních vzdělávání. Jedná se o:

- *Právo na informace ve vzdělání*, které se týká přístupu každého ke vzdělání a pravdivým informacím a svobodného rozhodování v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví a metod regulace plodnosti.
- *Právo rozhodnout se, zda a kdy mít děti*, které se týká práva všech žen na informace k ochraně svého reprodukčního zdraví, bezpečného mateřství a interrupcí a přístupu všech k bezpečným metodám regulace plodnosti.

Upozorňuje také na alarmující fakt vyplývající z celosvětového průzkumu Sexuálního chování a postojů mladých lidí ve věku 16 – 21 let z roku 1999 (vybrané země včetně České republiky) – mládež sice ví, proč a jak chránit své zdraví, *ale* v dané situaci tuto svoji znalost nedokáže použít (Kubrichtová, 2005).

Toto zjištění potvrzují i mé zkušenosti z dotazů dětí, které naznačovaly mnohdy dobré informativní znalosti, např. antikoncepčních metod, ale neschopnost až zoufalství v oblasti komunikační - např. jak chlapci říci, aby použil kondom, jak komunikovat o své sexualitě, či vyjádřit přání první pohlavní styk oddálit, popřípadě kde a jak získat ten nebo ten antikoncepční prostředek apod.

Konkrétní přístupy k sexuální výchově lze z obsahového hlediska rozdělit na:

- *Sexualita tabu na veřejnosti* – jde o věc intimní, která patří do rodiny. Jde o přístup nevhodný vzhledem k množství dysfunkčních rodin a nepoučených dětí.
- *Abstinence do určitého věku, popř. vážného vztahu či manželství*. Jako jediný přístup není vždy efektivní, ale v rámci plnohodnotné sexuální výchovy by nemělo poučení o abstinenci a jejích pozitivních přínosech chybět.
- *Sexuální výchova zredukováná na poučení o množství nebezpečí* (pohlavní choroby, neplánované těhotenství, interrupce...). U tohoto přístupu se přeceňuje vliv informací a podceňuje oblast vztahová a etická.
- *Komprehensivní, komplexní přístup k sexuální výchově*. Tento přístup považuji za nejvhodnější, protože se zabývá všemi stránkami lidské sexuality: socio-kulturní, biologickou, psychologickou i duchovní. V rámci těchto oblastí poskytuje informace a zároveň rozvíjí hodnotové postoje, schopnost komunikace a rozhodování.

Šulová L. rozděluje u nás existující koncepce sexuální výchovy do tří skupin:

A) medicínská koncepce (J. Raboch, J. Pondělíčková-Mašlová, a J.Mellan a A.Brzek)

B) pedagogická koncepce (Z. Kopřiva)

C) psychologická koncepce (L. Šulová)

(Šulová, L. 2001).

Sexuální výchova a její pojetí se liší stát od státu, kultura od kultury, rodina od rodiny.

Vlivy na sexuální výchovu bychom mohli rozdělit do dvou skupin:

- *vliv náboženství*, kdy např. Bible či Korán řídí morální postoje lidí
- *kulturní a etnické vlivy*, kdy jsou morální kodexy kultury nebo etnika často podobné těm náboženským, ale mohou být i odlišné.

4 Úloha školy v sexuální výchově

Rodina má pro zdravý vývoj lidské sexuality nesporně zásadní význam, ale role školy je v sexuální výchově také velmi důležitá. Sexuální výchova ve škole by v ideálním případě měla navazovat na zdravou sexuální a citovou výchovu v rodině a věnovat se jejím informativním, postojovým a akčním složkám hlouběji a v širším kontextu, než umožňuje

rodina. Vidím následující důvody, proč je úloha školy v sexuální výchově dětí tak významná:

- *Selhání rodiny v sexuální výchově.* V mnoha rodinách ke zdravé sexuální výchově bohužel vůbec nedochází, čímž dochází k nesmírnému ochuzení v oblasti vztahové a vzorové. Škola zde může uspokojit alespoň oblast informativní. Při dobrém pedagogickém vedení může docházet i k tomu, že ochuzené dítě přijme vzor pedagoga a nechá se v této oblasti inspirovat jeho postoji.
- *Zvyšování stability rodiny.* Zdravá rodina je základem zdravé společnosti.
- *Prevence sociální patologie ve společnosti.* Předcházení negativním jevům (promiskuita, různé závislosti, prostituce apod.) a zhoršování vztahů ve společnosti obecně.
- *Dlouhodobý vliv školy* - kontinuální působení. Ve škole tráví děti velkou část svého života – mnoho let, během kterých škola jako druhé nejdůležitější prostředí (hned po rodině) ovlivňuje osobnost dítěte. Jak dobře, záleží na její kvalitě, osnovách a přístupu učitelů k dětem.
- *První sexuální zkušenosti během školy.* Během školní docházky dochází k prvním sexuálním zkušenostem, jejichž riziko může být podstatně sníženo dlouhodobou systematickou prevencí ve škole.
- *Školní prostředí* - možnosti školy v oblasti materiální (vzdělávací knihy, časopisy, DVD produkce, CD-ROMy atd.), interaktivní (peer vzdělávání, možnost interakce a výměny názorů v rámci kolektivu) a metodické (spolu s morálním a empatickým působením pedagoga). Zde samozřejmě opět záleží na přístupu školy k této problematice.

4.1 Cíle a obsah školní sexuální výchovy

Základním cílem sexuální výchovy je nasměrování jedince ke zdravému, harmonickému a morálnímu životu v partnerství, manželství a rodičovství. Komplexní pohled na cíle sexuální výchovy poskytuje manuál sexuální výchovy SIECUS (Sexuality Information and Education Council of The United States), ze kterého vycházejí i naši odborníci v této oblasti. Dle něho je hlavním cílem sexuální výchovy prosazování (podpora) zdravé sexuality dospělých lidí – cíl, který zahrnuje čtyři základní oblasti:

1. *Informace:* přesné a pravdivé informace o lidské sexualitě, včetně vývoje, rozmnožování, anatomie, fyziologie, masturbace, rodinného života, těhotenství,

porodu, rodičovství, sexuálních reakcí a orientací, genderové identity, antikoncepce, interrupce, sexuálního zneužívání, HIV²/AIDS a ostatních pohlavně přenosných nemocí.

2. *Postoje, hodnoty, chápání (insights)*: poskytování příležitostí k otázkám, zkoumání a posuzování postojů svých a svého okolí ke společnosti, genderu a sexualitě, což může mladým lidem pomoci chápat hodnoty rodinné, pomoci rozvinout hodnoty vlastní, zlepšit myšlenkové schopnosti, zvýšit sebedůvěru a vůbec celkově pochopit závazky a zodpovědnost mladých lidí vůči rodině a společnosti.
3. *Vztahy a interpersonální dovednosti*: pomoc v oblasti meziosobních vztahů včetně komunikace, schopnosti rozhodování, asertivity a zároveň vytváření schopnosti péče, podpory, intimity a vzájemně uspokojujících sexuálních vztahů.
4. *Zodpovědnost*: rozvíjení zodpovědnosti v oblasti sexuálních vztahů se zaměřením na abstinenci, rezistenci tlakům na předčasný sexuální styk, používání antikoncepce apod.

(Guidelines, 2004, s. 19).

Obsah sexuální výchovy na škole je spirálovitý, tj. jednotlivá témata se opakují a rozvíjejí do hloubky dle věkové kategorie žáků a rovněž probíhá v blocích, které aktuálně reagují na nové situace (poznatky) ve společnosti.

Obsah sexuální výchovy rozděluje V. Taubner do tří hlavních oblastí:

- a) oblast informativně poznávací (kognitivní)
- b) oblast emotivně postojová,
- c) oblast dovedností, návyků a chování.

Zároveň uvádí, že oblast emotivně postojová, kdy jde o schopnost správně a aktuálně používat informace a o tvorbu silných interiorizovaných postojů žáků, je jednou z nejslabších stránek výchovy v současné škole a oblast třetí (dovedností, návyků a chování), která je tou aktivní částí sexuální výchovy, je v současné době zanedbávána nejvíce. Současná sexuální výchova ve škole i v rodině se omezuje především

² z angl. Human Immunodeficiency Virus, česky virus selhání lidské imunity

na informační složku, čímž se její účinnost a smysl snižuje na úroveň obyčejných médií (Taubner, 1996, s. 7-8).

Výše uvedený odstavec považuji za velice výstižný popis současného stavu sexuální výchovy na většině škol u nás. Potvrzují jej i mé zkušenosti, které vedly k průzkumu v této oblasti. Podrobněji se současnému stavu na školách věnuje kapitola 4.4.

Třídy, do kterých směřovaly dotazníky, se učily ještě podle osnov *Základní školy*. Tento vzdělávací program obsahoval téma „Sexuální výchova“ v rámci předmětu „Rodinná výchova“ na 2. stupni (6. až 9. ročník). Učivo obsahovalo poučení o pohlavně přenosných chorobách i AIDS, plánovaném rodičovství a antikoncepci, o vztazích mezi lidmi, umělé přerušování těhotenství atd. Poučení o pohlavních chorobách bylo zahrnuto také do předmětu „Přírodopis“ spolu se stavbou rozmnožovací soustavy v 8. - 9. ročníku. Pro 1. stupeň v osnovách žádné podobné učivo nebylo.

V současné době nově zaváděný *Rámcový vzdělávací program* (RVP) dává školám prostor pro tvorbu vlastních školních vzdělávacích programů a sexuální problematikou se zabývá v oblasti „Člověk a jeho svět“, která se probírá na 1. i 2. stupni.

Dle V. Taubnera na 2. stupni základních škol přejímají hlavní roli učitelé biologie, občanské výchovy, tělesné výchovy a třídní učitel. Rozšiřuje se informační základna, zdůrazňuje se problematika sexuálního chování, partnerských vztahů, orientace v pubertě, v rodičovství, při pohlavních nemocech atd. (Taubner, 1996, s. 9).

Kvalita sexuální výchovy každé školy ovšem závisí na postoji ředitele a pedagogů.

4.2 Principy sexuální výchovy

Vedle základních pedagogických principů, které učitel při výchově aplikuje (jako princip individuálního přístupu, přiměřenosti k věkovým zvláštnostem, postupnosti atd.) uvádí V. Taubner specifické principy sexuální výchovy, které vyplynuly z dlouhodobých zkušeností a bádání v sexuální výchově v zemích s dlouhou tradicí sexuální výchovy a byly upraveny pro podmínky našeho školství:

1. Spolupráce rodiny a školy – rodiče musí být informováni o metodách sexuální výchovy ve škole, měli by s ní souhlasit a doma ji doplňovat.

2. Sexuální výchova je nedílnou součástí všeobecné výchovy – probíhá v různých formách neustále (formy chování a postoje vychovatele) i nepřímo.

3. Sexuální výchova vychází z vědeckého poznání a ze stupně rozvoje společnosti – její informace, metody a prostředky jsou pravdivé a věku přiměřené a jejich vědeckost je ověřována aktuální i budoucí praxí žáků v mládí a dospělosti.

4. Sexuální výchova má koedukovaný charakter – je tak více přirozená, pouze výjimečná témata nebo osobní problémy žáků se řeší individuálně nebo odděleně dle pohlaví.

5. Princip etičnosti v sexuální výchově – kontext s obecnými společenskými principy etiky, mravnosti a lidských emocí. Sexuální výchova je motivována city a vztahy, jako jsou láska, přátelství, odpovědnost, vede dítě k určitému etickému ideálu a klade důraz na odpovědnost jednoho za druhého a vzájemnou úctu.

6. Princip aktuálnosti, latentnosti a projekce v sexuální výchově – formování vědomostí, postojů, dovedností a chování v současném (aktuálním) i budoucím životě dětí.

7. Princip komplexnosti a harmonického rozvoje všech oblastí – formování všech sfér dítěte současně a závisle na sobě. Spirálovité rozvíjení obsahu témat s věkem a poznáním žáka probíhá v harmonii a nenásilně.

8. Princip přiměřenosti a individuálního přístupu – ohledy na biologické, psychické a sociální zralosti žáka a na rodinné a sociální zázemí.

9. Princip aktivity žáka, dítěte a spolupráce s ním – volba aktivizačních metod výuky a výchovy, kdy je žák chápán jako spoluvůrce svých vědomostí, postojů i chování a uvědomuje si jejich smysl.

10. Princip pedagogičnosti a odbornosti v osobnosti vychovatele (učitele) – vedle požadavků na charakter a pedagogické dovednosti pedagoga je třeba odbornost a znalost lidské sexuality, biologie člověka, zdravotvědy, etiky, etikety, didaktiky sexuální výchovy, psychologie dětí a mládeže a schopností pedagogické transformace vědeckého poznání.

Vedle těchto světově uznávaných principů uvádí autor několik „volně interpretovaných“ principů, které jsou dle mého názoru stejně důležité jako principy výše uvedené:

- Princip laskavé atmosféry
- Princip otevřenosti
- Zrovnoprávnění dívek a chlapců
- Vedení chlapců k etickému a emocionálnímu prožívání
- Posilování odpovědnosti žáků
- Propagace ochrany před nákazou HIV

- Asertivní právo na chybu
(Taubner, 1996, s. 10-14).

4.3 Osobnost učitele sexuální výchovy

Učitel/ka sexuální výchovy by měl/a být člověk charakterní, laskavý a upřímný, který dovede v dětech vzbudit důvěru. Je důležité, aby měl etické a morální citění, základní pedagogické dovednosti, základní znalosti oboru (sexualita, biologie, pedagogická psychologie) a znal metodiku sexuální a rodinné výchovy.

Vedle těchto základů by měl být schopen:

- rozvíjet komunikační schopnosti dětí a jejich zdravou asertivitu
- informovat pravdivě a přiměřeně věku
- zdůrazňovat citový a mravní rozměr lidské sexuality
- respektovat postoje, tradice a světonázorové citění každého jednotlivce
- tolerovat to, co je mu neznámé, a rozvíjet toleranci i u dětí
- učit děti odpovědnosti za sebe, za druhého, za své skutky
- vychovávat je ke vzájemné úctě, úctě k ženě, matce, ke stáří
- mít smysl pro humor

Aby byla práce učitele sexuální a rodinné výchovy efektivní a úspěšná, je nutné, aby byly jeho postoje a výchovné cíle podporovány ostatními učiteli na škole. Žáci musí z postojů ostatních učitelů cítit, že i oni tento předmět a jeho učitele respektují a podporují. V ideálním případě se na sexuální a rodinné výchově podílí celá škola.

4.4 Současný stav sexuální výchovy na školách

Po sametové revoluci s řadou politických změn, obnovou lidských práv a především díky hrozbě AIDS se situace v oblasti sexuální výchovy začala řešit aktivněji. Pro školy se vytvořilo několik koncepcí sexuální výchovy. Sexuální výchova je zahrnuta v Rámcově vzdělávacích plánech a teoreticky by měla probíhat. Realita je ale jiná. A potvrzují ji nejen mé zkušenosti, ale i hlasy odborníků. Šulová L. uvádí, že systémové změny v rámci učebních osnov našich škol se dosud prosadit nepodařilo. Záleží na řediteli každé školy, zda výuku sexuální výchovy do svého školního vzdělávacího programu zařadí, či ne (Šulová, 2003).

Rovněž dle Šilerové L. kvalitní a systematická sexuální výchova, která podporuje nejen fakta, ale i rozvoj osobnosti, funguje jen na malém množství škol (Šilerová L., 2003, s. 24).

Trojan O. ve svém rádci pro rodiče a učitele „Jak mluvit s dětmi o sexu“ tuto skutečnost potvrzuje alarmující informací z roku 2009, že solidní sexuální výchova je v ČR zavedena v pouhých asi 5% škol. To v době, kdy se u nás začínají rychle zvyšovat počty HIV pozitivních osob! (Trojan, 2009, s. 120)

To znamená, že mnoha dětem, které nejsou dostatečně poučeny z rodiny, se nedostane poučení ani ve škole. Jak je možné, že si ředitelé, kteří rozhodují o zhruba 30% náplně školní výuky, neuvědomují, jak důležitý význam a jaké pozitivní důsledky na životy jednotlivců a celé společnosti může kvalitní sexuální a citová výchova v mládí mít?

„Zbabělost je, když víme, co máme činit, ale neděláme to.“ (Konfucius)

PRAKTICKÁ ČÁST

1 Cíl praktické části

Praktická část práce se zaměřuje na sexuální výchovu v širším slova smyslu u žáků devátých tříd základní školy. A jelikož rodina a škola by měly být primárními nositeli sexuální výchovy dětí, zahrnuji do průzkumu i tyto dvě složky. Cílem práce je prozkoumat postoje a znalosti v oblasti sexuální výchovy u žáků devátých tříd a rovněž postoje a názory jejich rodičů a učitelů v této oblasti. Pokládám si výzkumnou otázku:

„Jaká je úroveň sexuální výchovy u žáků 9. tříd na dvou zkoumaných základních školách?“

1.1 Stanovení předpokladů

P1 – Předpokládám, že znalosti žáků v oblasti sexuální výchovy neodpovídají potřebám dnešní doby a stavu povědomí dnešní mladé generace. (Ověřuji u dotazníku pro žáky, otázek č. 10-22)

P2 – Předpokládám, že sami žáci nepovažují úroveň sexuální výchovy za dostačující ani v rodině, ani ve škole. (Ověřuji u dotazníku pro žáky, otázky č. 4, 5 a u dotazníku pro rodiče, otázka č. 3)

P3 – Předpokládám, že minimálně 2/3 žáků nepovažují rodiče za hlavní zdroj informací ze sexuální oblasti. (Ověřuji u dotazníku pro žáky, otázky č. 6)

P4 – Předpokládám, že rodiče se mylně domnívají, že svým dětem poskytují v oblasti sexuální výchovy dostatečně otevřenou atmosféru. (Ověřuji u dotazníku pro žáky, otázky č. 1, 2, 4, 6 a u dotazníku pro rodiče, otázky č. 2, 3, 7)

P5 – Předpokládám, že minimálně 2/3 rodičů se v oblasti poskytování sexuální výchovy spoléhají na školu. (Ověřuji u dotazníku pro rodiče, otázky č. 4, 5)

P6 – Předpokládám, že minimálně 2/3 učitelů se v oblasti poskytování sexuální výchovy spoléhají na rodiče. (Ověřuji u dotazníku pro učitele, otázka č. 6)

2 Použité metody

Jako hlavní metodu průzkumu jsem zvolila dotazníky, jejichž efektivnost byla otestována v pilotním průzkumu. Vytvořila jsem si tři typy anonymních dotazníků:

- Dotazník pro žáky 9. tříd základní školy s cílem zjistit jejich postoje, vědomosti a zkušenosti v oblasti sexuální výchovy.
- Dotazník pro rodiče těchto žáků s cílem zjistit postoje rodičů k sexuální výchově svých dětí.
- Dotazník pro učitele žáků s cílem zjistit postoje učitelů k sexuální výchově svých žáků.

Dotazníky obsahují otázky převážně uzavřené, kromě několika výjimek, kde jsem z důvodu získání konkrétnějších informací, volila otázky otevřeného typu. Dotazníky jsem sestavovala na základě studia odborné literatury a médií – převážně jsem čerpala z počítačového programu „Základy rodinné a sexuální výchovy“ (Terasoft), publikace „Jak mluvit s dětmi o sexu“ Ondřeje Trojana (2009) a „Guidelines for Comprehensive Sexuality Education“ (SIECUS, 2004).

Průzkum byl prováděn na dvou základních školách v Jilemnici – ZŠ 1 Komenského a ZŠ 2 Harracha. Na škole, kde vyučuji (ZŠ 1), jsem dotazníky žákům rozdávala osobně během vyučování, což mi umožnilo je poučit, jakým způsobem vyplňovat a vysvětlit případné nejasnosti. Žáci pracovali ochotně a vyplňování dotazníků jim trvalo 20 – 30 minut. Po jejich vyplnění jsme společně dali dohromady správné odpovědi na otázky, u nichž si nebyli jisti. Na konci hodiny jsem žákům rozdala dotazníky pro rodiče s průvodním vysvětlením a poděkováním a požádala žáky o doručení rodičům. Na ZŠ 2 rozdávala dotazníky během předmětu Rodinná výchova poučená kolegyně a podobně žákům pomohla s vyplňováním a instrukcemi pro rodiče. Dotazníky pro učitele jsem rozdala na obou školách během klasifikační porady a požádala učitele o spolupráci. U všech tří skupin na obou školách jsem se snažila o zajištění anonymity účastníků – pro každou skupinu jsem si vyrobila box, do kterého byly vyplněné dotazníky vhazovány. Všichni účastníci byli informováni o účelu i anonymitě dotazníků a všem jsem za jejich pomoc poděkovala.

2.1 Popis zkoumaného vzorku

Hlavním zkoumaným vzorkem jsou žáci devátých heterogenních tříd na dvou základních školách. Jejich věk se pohybuje kolem 14 – 15 let. Dalším zkoumaným

vzorkem jsou rodiče těchto žáků. Každý žák obdržel obálku s dotazníky pro oba rodiče – otce i matku. Posledním zkoumaným vzorkem jsou učitelé těchto žáků. Obrátila jsem se na všechny učitele (na 1. i 2. druhém stupni) na obou školách.

2.2 Popis obsahů dotazníků

Dotazník pro žáky 9. tříd základních škol zahrnuje otázky týkající se atmosféry a přístupu rodiny a školy k sexuální výchově těchto žáků, jejich postojů, znalostí a zkušeností z oblasti sexuální výchovy a rovněž zdrojů informací v této oblasti.

Dotazník pro rodiče je sondou do zkušeností a postojů rodičů a zároveň zkoumá jejich subjektivní vnímání míry otevřenosti a vzájemné komunikace v oblasti sexuální výchovy svých dětí.

Dotazník pro učitele je náhledem do vlastních zkušeností se sexuální výchovou samotných učitelů, na jejich profesní postoje a míru otevřenosti v komunikaci se žáky v této oblasti.

3 Provedení průzkumu

Součástí celého průzkumu byl průzkum pilotní a vlastní.

3.1 Pilotní průzkum

Pilotní průzkum byl zaměřen na žáky 9. tříd ve školním roce 2008/09 a na jejich rodiče a učitele a byl proveden v květnu roku 2009. K jeho provedení mne vedly následující důvody:

- ověřit si nosnost a smysluplnost otázek v dotaznících,
- zjistit návratnost dotazníků od rodičů – neboli ochotu rodičů zodpovídat otázky z oblasti sexuální výchovy
- zajistit dostatečně velký vzorek žáků, vzhledem k nižšímu počtu žáků ve školním roce 2009/10 na obou základních školách.

Výsledky pilotního průzkumu byly následující:

Dotazníky pro žáky 9. tříd - počet rozdaných a vybraných dotazníků u žáků byl 100% (102 žáků – z toho 50 dívek a 52 chlapců), z toho nevyhodnotitelné byly 2 dotazníky, takže v konečné fázi vycházím ze 100 dotazníků u žáků (49 dívek, 51 chlapců) za školní rok 2008/09.

Dotazníky pro rodiče - počet rozdaných a vybraných dotazníků u rodičů byl 72% u matek (71) a 64% u otců (63), nevyhodnotitelné byly 3 dotazníky. Konečný výsledek je 131 dotazníků od rodičů (70 matek a 61 otců) za školní rok 2008/09.

Dotazníky pro učitele – počet rozdaných a vybraných dotazníků byl 100% (44 – z toho 34 žen a 10 mužů). Konečný výsledek pro průzkum je 44 dotazníků od učitelů. Pilotní průzkum mi pomohl si ověřit nosnost a smysluplnost otázek v dotaznících, prokázal poměrně dobrou ochotu rodičů zodpovědět dotazníky a pomohl zajistit dostatečně velký vzorek žáků i rodičů pro vlastní průzkum v roce 2009/10.

3.2 Vlastní průzkum

Vlastní výzkum byl uskutečněn ve školním roce 2009/10 stejným způsobem jako pilotní průzkum. S tím rozdílem, že jsem se tentokrát již neobracela na učitele (vycházím z údajů z pilotního průzkumu), pouze na nové žáky 9. tříd a jejich rodiče.

Výsledky vlastního průzkumu byly následující:

Dotazníky pro žáky 9. tříd – počet rozdaných a vybraných dotazníků u žáků byl 100% (60 žáků – z toho 33 dívek a 27 chlapců), nevyhodnotitelné byly 3 dotazníky, takže v konečné fázi vycházím z 57 dotazníků u žáků (32 dívek a 25 chlapců) za školní rok 2009/10.

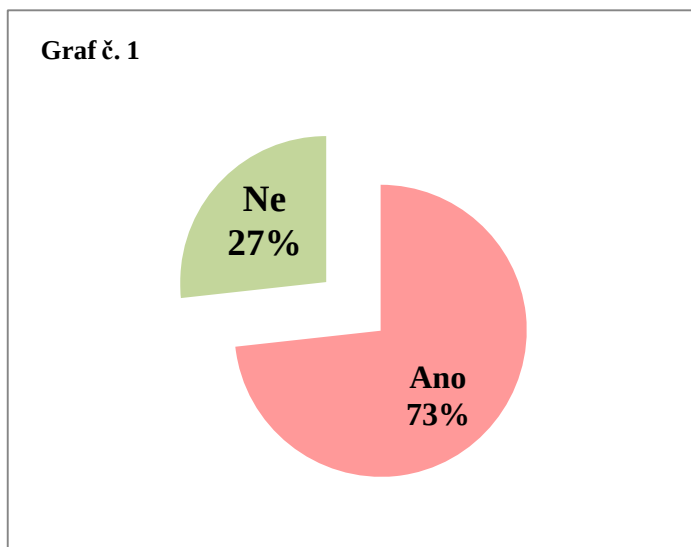
Dotazníky pro rodiče – počet rozdaných a vybraných dotazníků byl 53% u matek (32) a 46% u otců (28), z toho nevyhodnotitelné byly 2 dotazníky. Konečný počet je 58 dotazníků od rodičů (32 matek a 26 otců) za školní rok 2009/10.

Nižší počty žáků ve třídách i rodičů ochotných vyplnit dotazníky týkající se sexuální výchovy ve školním roce 2009/10 potvrdily význam pilotního průzkumu. Pro dosažení maximální velikosti vzorku považuji za smysluplné sloučit výsledky pilotního a vlastního průzkumu. Po sloučení vzorků obou průzkumů budu tedy vycházet z celkového počtu žáků 9. tříd – 157 (81 dívek a 76 chlapců), rodičů – 189 (102 matek a 87 otců) a učitelů – 44 (34 žen a 10 mužů).

3.3 Zhodnocení předpokladů

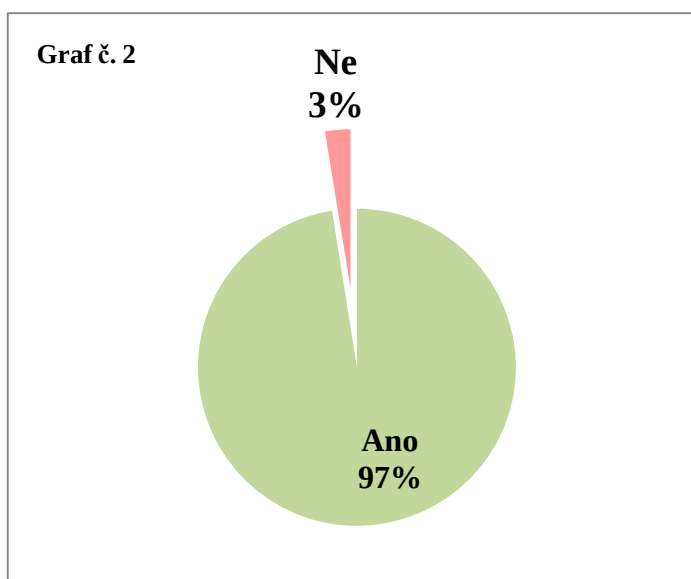
Zhodnocení předpokladu č. 1 – Předpokládám, že znalosti žáků v oblasti sexuální výchovy neodpovídají potřebám dnešní doby a stavu povědomí dnešní mladé generace. (Ověřuji u dotazníku pro žáky, otázek č. 10-22)

Dotazník pro žáky, výrok č. 10 – K oplodnění dochází v děloze. Ano/Ne

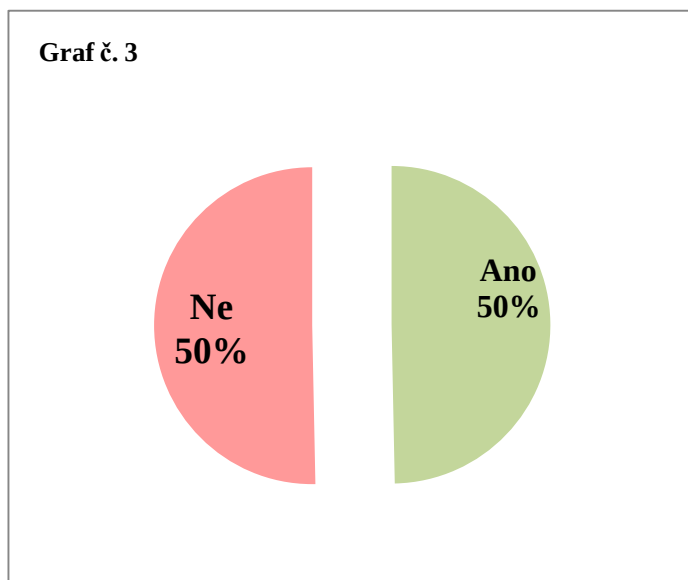
Nesprávnou odpověď „ano“ zvolilo celých 73% (115) žáků, zatímco správnou pouze 27%. (42). Mezi oběma pohlavími nebyl významný rozdíl v počtu správných odpovědí.

Dotazník pro žáky, otázka č. 11 – Je možné, aby dívka otěhotněla již při prvním pohlavním styku? Ano/Ne

Zde již bylo množství správných odpovědí velmi vysoké – celých 97% (153) žáků odpovědělo správně. Toto je nejvyšší počet správných odpovědí z celé znalostní části dotazníku.

Dotazník pro žáky, otázka č. 12 – Je možné, aby dívka otěhotněla při menstruaci?
Ano/Ne

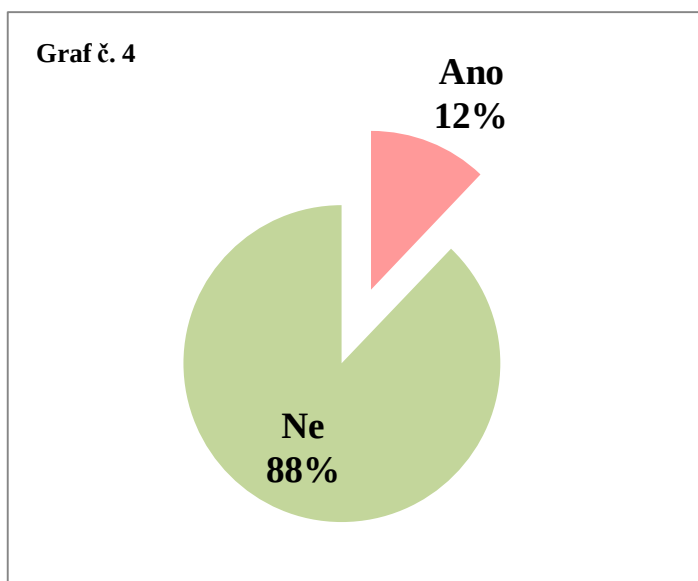

Riziko otěhotnění při menstruaci je v povědomí pouhé poloviny respondentů (78). Mezi pohlavími je velký rozdíl mezi správnými a nesprávnými odpověďmi – 64% dívek odpovědělo správně, zatímco chlapců bylo pouze 34%.

Dotazník pro žáky, otázka č. 13 – Jaké znáš metody antikoncepce? Vyjmenuj.

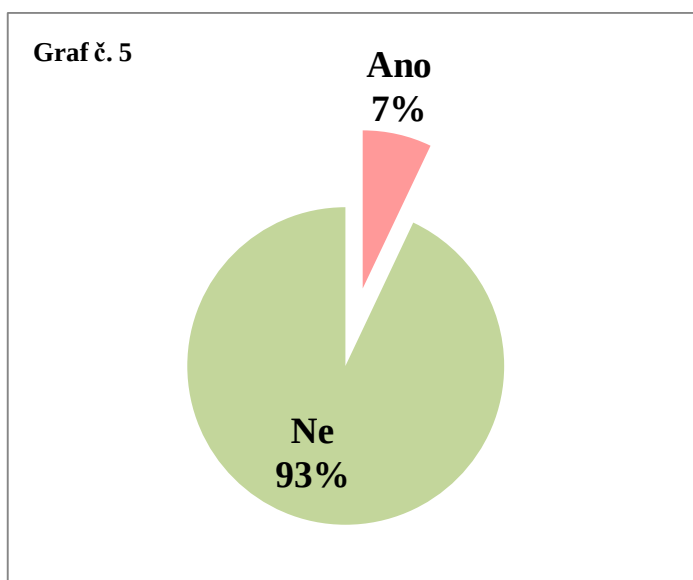
V této otevřené otázce žáci vyjmenovávali metody antikoncepce, které znají. Na prvním místě uvedlo 84% žáků hormonální antikoncepci (pilulky), na druhém místě 64% žáků napsalo kondom, dále již podstatně menší počet žáků – 29% uvádělo nitroděložní tělísko, 13% poševní pesar (pod různými názvy – klobouček, čípek, ženský kondom) a pod 10% respondentů uvádělo náplasti, injekce, přerušovaná soulož a spermicidní gely. Pouze 2% žáků neuvedla žádnou metodu antikoncepce.

Dotazník pro žáky, výrok č. 14 – Antikoncepční pilulky ochrání před HIV a jinými sexuálně přenosnými nemocemi. Ano/Ne

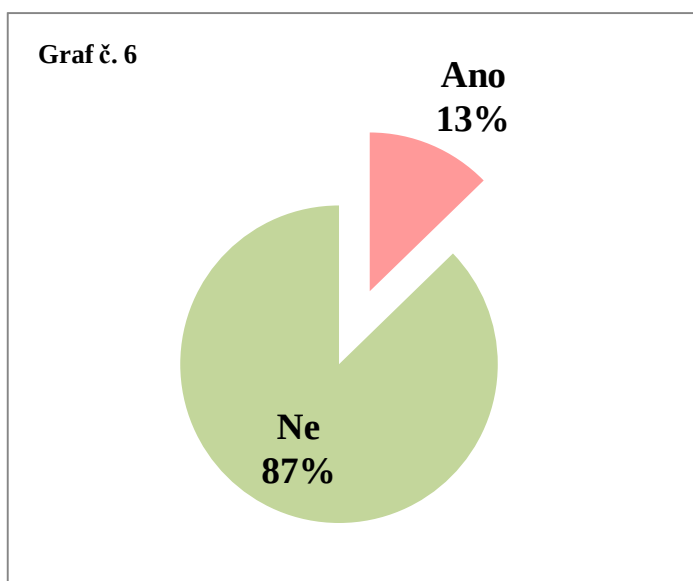
88% (138) správných odpovědí, ale 12% (19) chybných odpovědí je poměrně vysoké číslo. Opět je zde menší rozdíl mezi oběma pohlavími – úspěšnost dívek je 93% a chlapců pouze 83%.

Dotazník pro žáky, výrok č. 15 – AIDS je přenositelný kašlem nebo kýchnutím. Ano/Ne

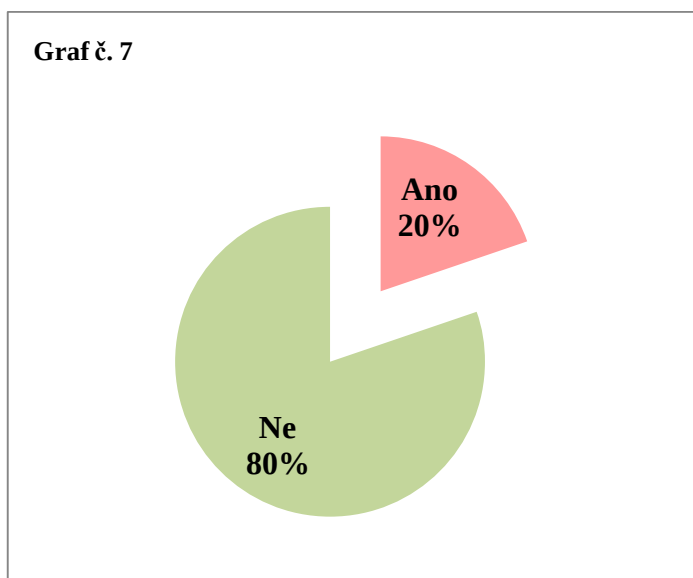
U tohoto výroku je správnost odpovědí 93% (146), což je druhý nejvyšší počet správných odpovědí.

Dotazník pro žáky, výrok č. 16 – Dnes je AIDS možné zcela vyléčit. Ano/Ne

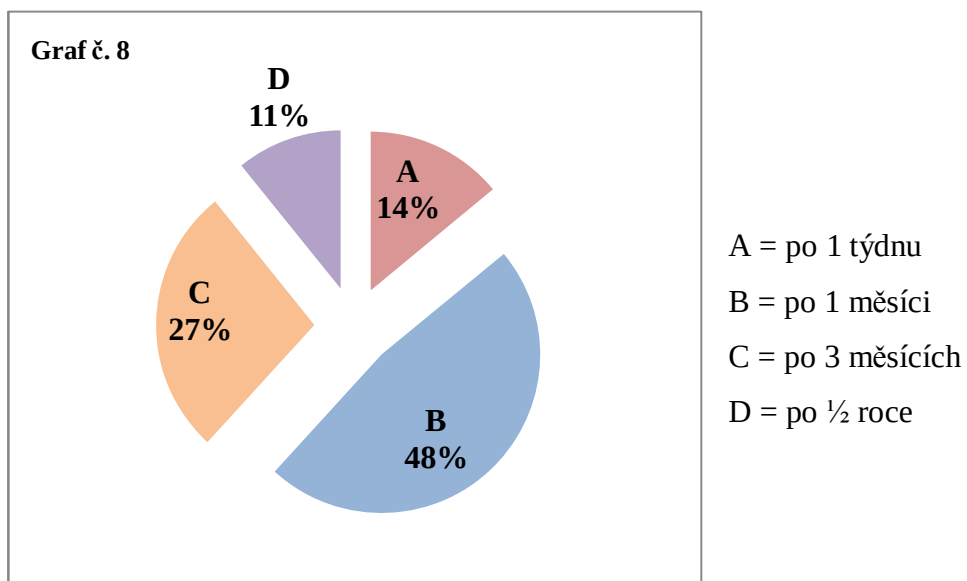
13% (20) dospívajících se mylně domnívá, že AIDS lze vyléčit. Výzkum zaměřený na léčbu AIDS probíhá i v naší zemi, ale efektivní lék, který by AIDS zcela vyléčil zatím vynalezen nebyl.

Dotazník pro žáky, otázka č. 17 - Pokud vyjde týden po rizikovém pohlavním styku negativní test na HIV, znamená to, že nákaza virem HIV je zcela vyloučena? Ano/Ne

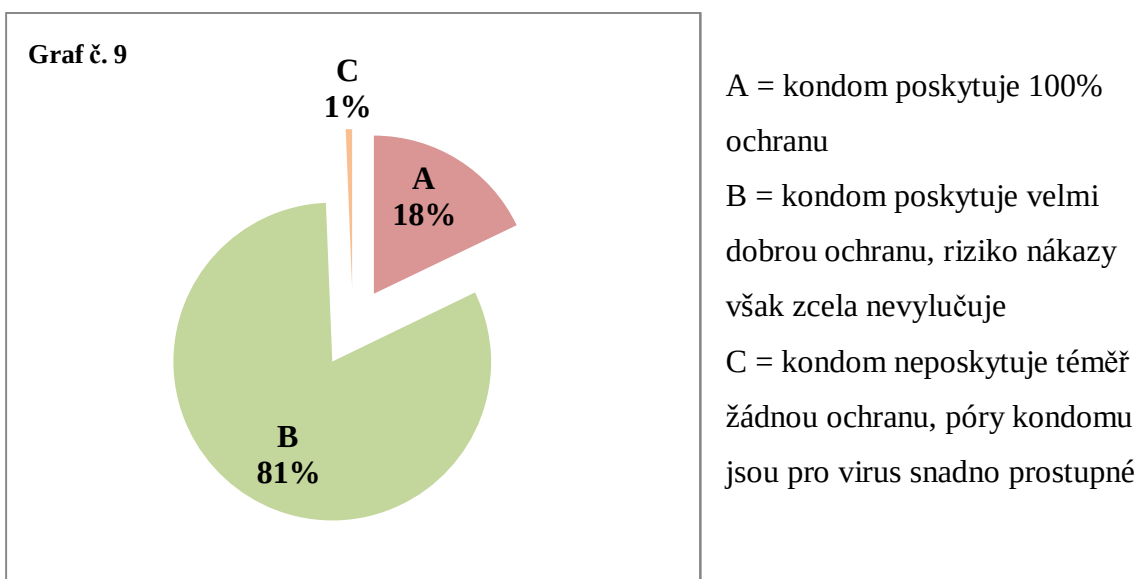
Podrobnější sonda do znalostí o nákaze virem HIV odhaluje 20% (31) dospívajících, kteří nemají správné informace.

Dotazník pro žáky, otázka č. 18 – Po jak dlouhé době po rizikovém pohlavním styku se z testu HIV spolehlivě dozvíte, zda jste, či nejste nakaženi?

Zde odpovědělo správně pouhých 27% (43) žáků. Většina odhadovala dobu potřebnou k spolehlivému ověření HIV positivity/negativity daleko kratší.

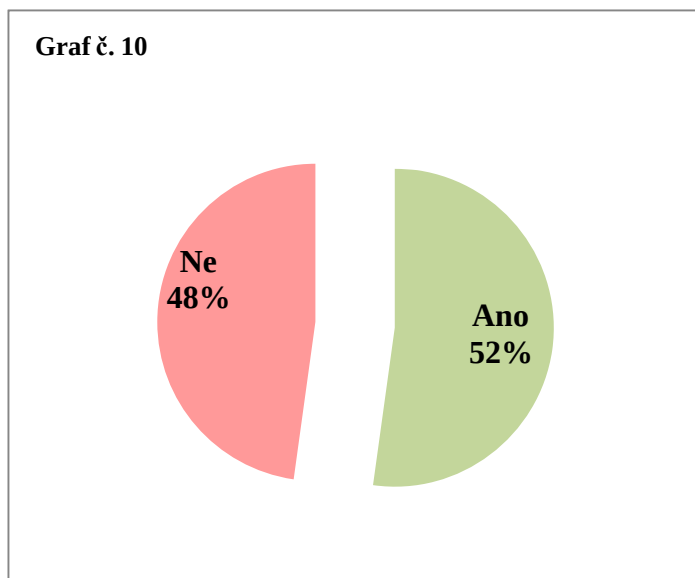
Dotazník pro žáky, otázka č. 19 – Jak účinnou ochranu proti viru HIV poskytuje kondom?

Na správných odpovědích - 81% (128) se podíleli chlapci 76% a dívky 86%.

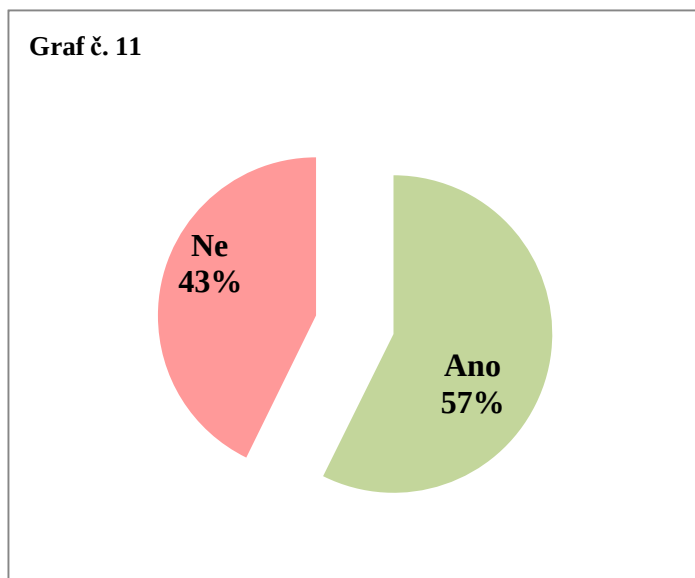
Dotazník pro žáky, výrok č. 20 – Rakovina děložního čípku je virového původu.

Ano/Ne

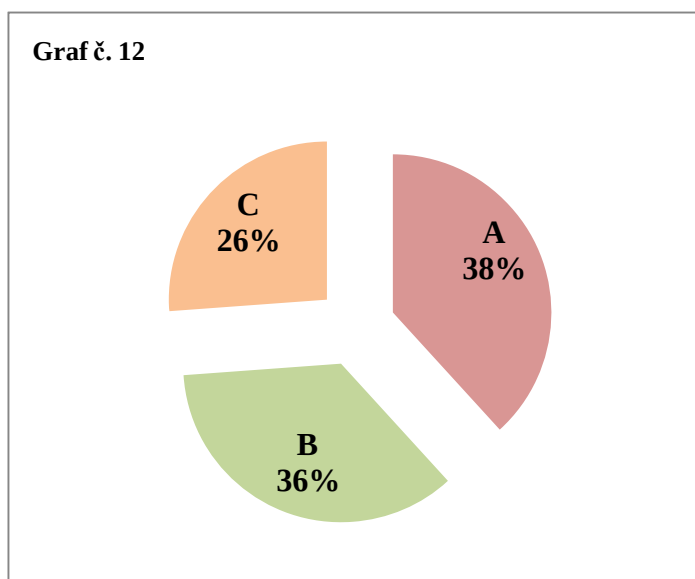
Zde je správnost odpovědí pouhých 52% (45), což naznačuje velmi nízké povědomí o této nemoci a jejím původu. Poměr správných odpovědí chlapců a dívek je poměrně vyvážený, ale za zmínku stojí velký rozdíl ve správnosti odpovědí mezi oběma školami. Na ZŠ 1 volilo správnou odpověď pouze 37% žáků, na ZŠ 2 to bylo celých 72% žáků. Důvodem větší informovanosti žáků ZŠ 2 je účast této školy v projektu SPIRÁLA, který se zabývá ochranou reprodukčního zdraví a prevence HIV/AIDS se zaměřením na prevenci rakoviny děložního čípku.

Dotazník pro žáky, výrok č. 21 – Muž, který nedodrží správnou očistu svého penisu může u své partnerky způsobit rakovinu děložního čípku. Ano/Ne

Podobně jako u předcházející otázky je procento správných odpovědí nízké – 57% (90). Zde je rovněž patrný rozdíl mezi oběma školami, tentokrát již o něco menší – na ZŠ 1 volilo správnou odpověď 51% žáků, na ZŠ 2 to bylo 66% žáků.

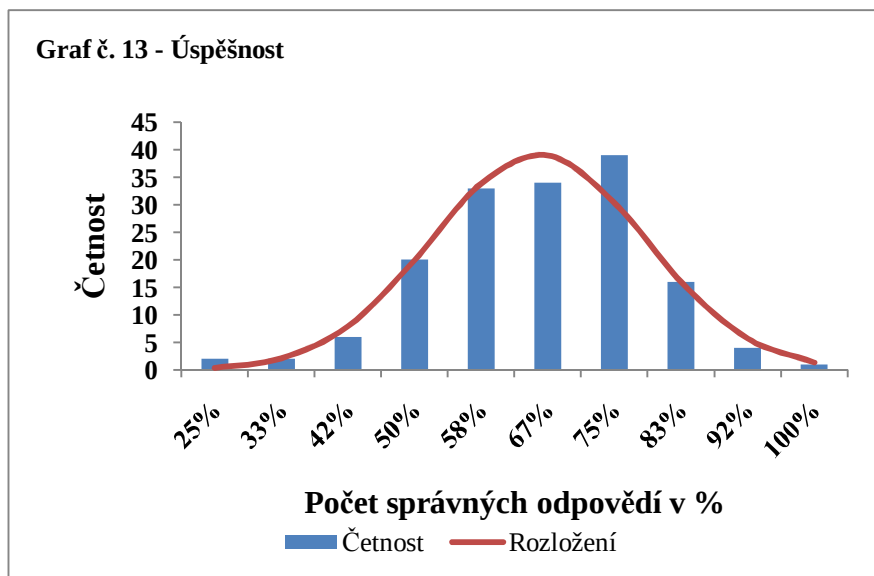
Dotazník pro žáky, výrok č. 22 – Šokový toxický syndrom je(označte správnou odpověď)

A = šokový stav při prvním pohlavním styku
 B = vzácná, vážná choroba, která je spojená s použitím tamponu
 C = stav po předávkování měkkými drogami

Povědomí o této chorobě spojené s používáním tampónů prokázalo 36% (56) respondentů. Z pochopitelných důvodů převažovaly správné odpovědi u dívek – 51% oproti 20% správných odpovědí chlapců.

Graf celkové úspěšnosti vědomostní části dotazníku

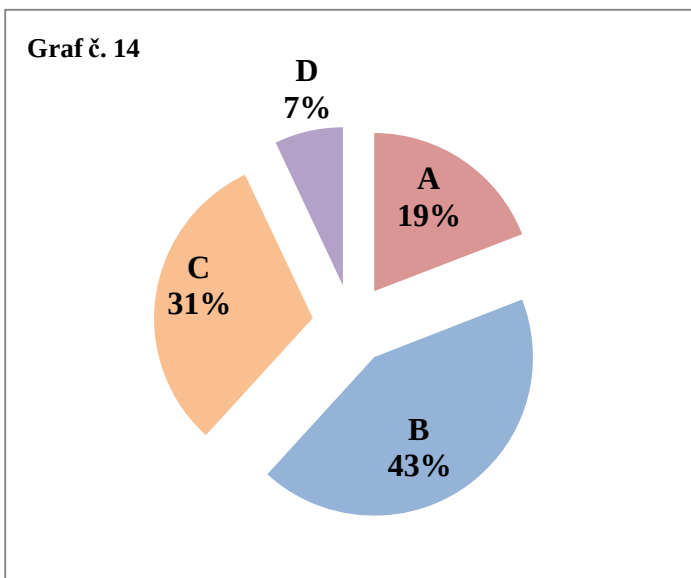
Na histogramu úspěšnosti je vidět, že jde o normální rozložení naměřených hodnot (výsledků). Průměrná úspěšnost výsledků vědomostní části dotazníku je pouhých 65%. Chlapci mají úspěšnost o něco nižší (63%) než dívky (67%). Z těchto čísel vyplývá, že je zde třeba podstatné zkvalitnění informační osvěty v sexuální oblasti jak ve škole, tak i v rodinách respondentů.

Předpoklad, že znalosti žáků v oblasti sexuální výchovy neodpovídají potřebám dnešní doby a stavu povědomí dnešní mladé generace se potvrdil. Úspěšnost pouhých 65% ve vědomostní části je pro dnešní mládež skutečně nedostačující.

Zhodnocení předpokladu č. 2 – Předpokládám, že žáci nepovažují úroveň sexuální výchovy za dostačující ani v rodině ani ve škole. (Ověřuji u dotazníku pro žáky, otázky číslo 4, 5 a u dotazníku pro rodiče, otázka č. 3)

Dotazník pro žáky, otázka č. 4 – Myslíš si, že sexuální výchova v rodině a ve škole je dostačující pro tvé potřeby?

a) Myslíš si, že sexuální výchova v rodině je dostačující pro tvé potřeby?

A = rozhodně ano

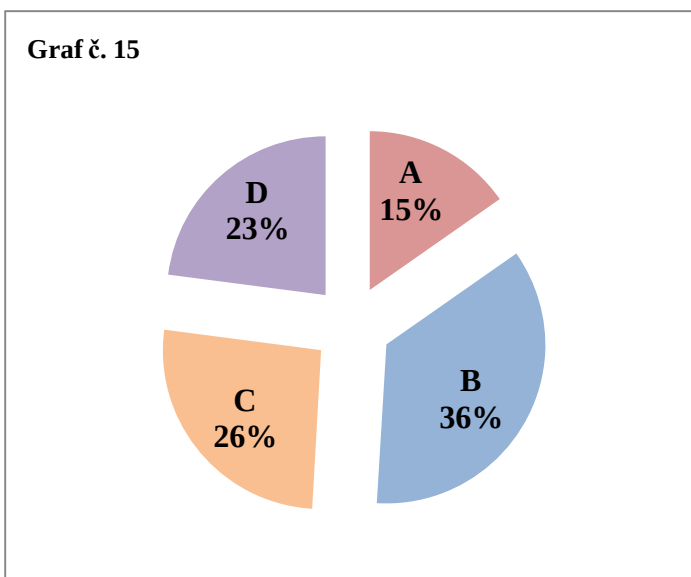
B = spíše ano

C = spíše ne

D = rozhodně ne

Z grafu pro rodinu vyplývá, že celých 38% (60) dospívajících nepovažuje sexuální výchovu v rodině za dostačující, zajímavý je rozdíl v nespokojenosti chlapců a dívek – u dívek je nespokojenost podstatně nižší (29%) než u chlapců (49%).

b) Myslíš si, že sexuální výchova ve škole je dostačující pro tvé potřeby?

A = rozhodně ano

B = spíše ano

C = spíše ne

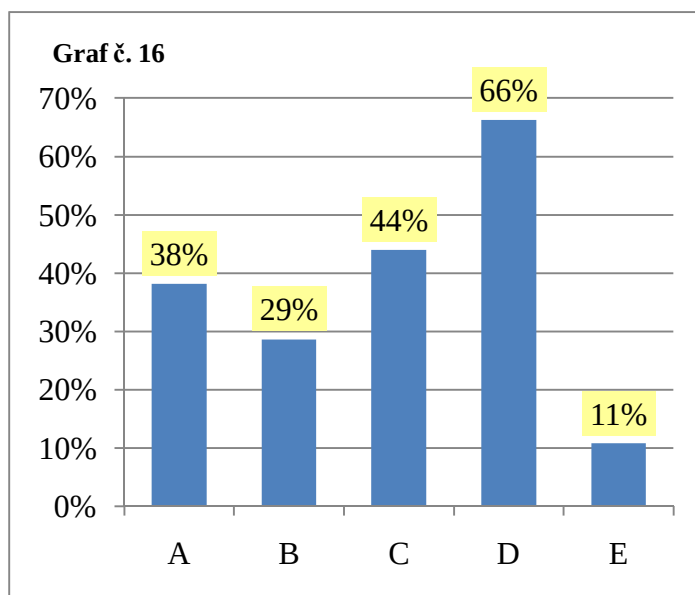
D = rozhodně ne

Z grafu pro školu vyplývá, že nespokojenost se sexuální výchovou ve škole je ještě o něco vyšší, než nespokojenost s osvětou v rodině. Celých 49% (77) dospívajících uvádí, že sexuální výchova ve škole je nedostačující. Rozdíl mezi pohlavími je o něco nižší než v grafu pro rodinu – nespokojenost chlapců je 55% a dívek 43%.

Velice zajímavý je rozdíl v nespokojenosti žáků mezi oběma zkoumanými školami – na ZŠ 1 je nespokojenost celých 72%, zatímco na ZŠ 2 je to pouhých 19%! Nespokojenost žáků na ZŠ 1 byla sice jedním z důvodů, které mě vedly k výběru tématu sexuální výchovy, ale tak velký rozdíl mezi oběma školami jsem nečekala.

Důvody vyšší spokojenosti s úrovní sexuální výchovy na ZŠ 2 jsou, dle mého názoru dva - oba ročníky devátých tříd na ZŠ 2 mají v osnovách zařazen předmět „Rodinná výchova“ v dotaci 1 výukové hodiny týdně a jeho učitelka svůj předmět učí ráda a aktivně se v této oblasti dále vzdělává.

Dotazník pro žáky, otázka č. 5 – Která témata ti ve školní výuce v oblasti sexuální výchovy chybí?

A = problematika plánovaného rodičovství
 B = problematika prevence sexuálně přenosných nemocí
 C = problematika sexuálního zneužívání
 D = citové a morální aspekty sexuálního života (láska, vztahy, limity, zodpovědnost...)
 E = nechybí žádné téma

Dospívajícím nejvíce chybí ve výuce citové a morální aspekty sexuálního života – 66% (104) – číslo trochu zarážející, protože zrovna tuto oblast by dle mého názoru měla pokrývat především rodina. Škola plní funkci navazující a citové a morální aspekty by v její sexuální výchově samozřejmě neměly chybět. Za povšimnutí stojí fakt, že počet chlapců, kterým ve škole chybí téma citových a morálních aspektů, je o celých 17% vyšší než počet dívek. Efektivnost působení školy v sexuální výchově by měla být daleko výraznější v tématech A, B a C, kde jde o jasnou prevenci a poučení v této oblasti.

Výsledky u témat A, B, C jsou ale rovněž poměrně vysoké. Ukazují nespokojenost dospívajících s kvalitou sexuální výchovy na škole. I zde je nespokojenost chlapců vyšší – u tématu prevence sexuálně přenosných chorob o 11% a u problematiky sexuálního zneužívání dokonce o 24% vyšší nespokojenost než u dívek.

K zajímavým výsledkům jsem došla rovněž porovnáním obou škol:

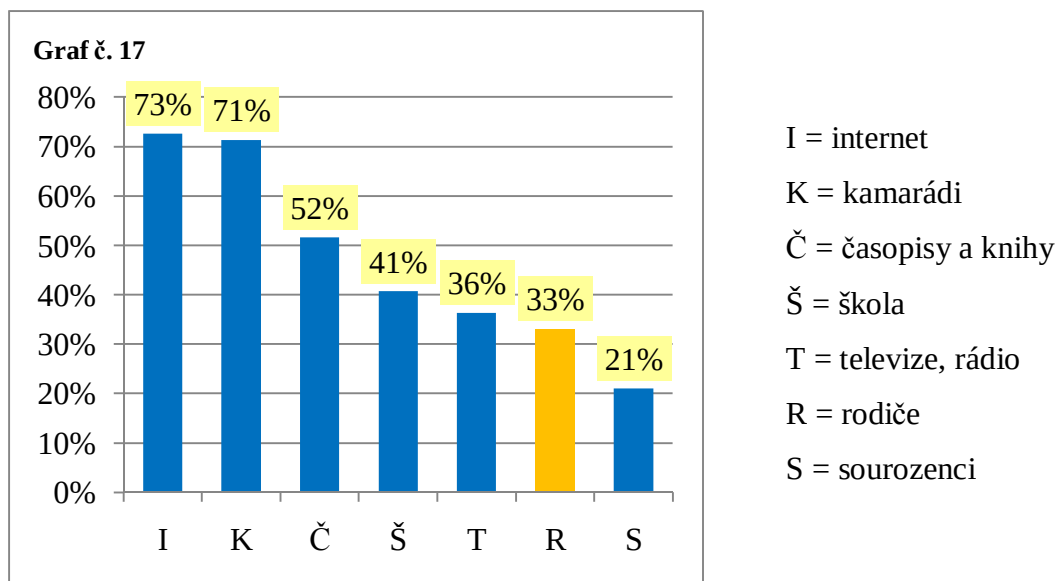
- Celým 90% žáků ZŠ 1 chybí ve škole téma citových a morálních aspektů sexuálního života (oproti 35% na ZŠ 2).
- Podobné rozdíly jsou i u dalších témat – 60% žákům ZŠ 1 chybí téma sexuálního zneužívání (oproti 35% na ZŠ 2), 39% žákům ZŠ 1 chybí problematika sexuálně přenosných nemocí (oproti 15% na ZŠ 2), 47% žákům ZŠ 1 chybí plánované rodičovství (oproti 26% na ZŠ 2).
- Celkem 16 žáků ZŠ 1 uvedlo, že jim chybí všechna výše uvedená témata (několik jich uvádělo, že sexuální výchovu žádnou nemají), na ZŠ 2 chyběla všechna témata jednomu žákovi.

Z výše uvedených zjištění vyplývá, že můj předpoklad o nedostatečnosti sexuální výchovy v rodině se potvrdil. Počet 38% dospívajících nespokojených se sexuální výchovou v rodině je velká část celého vzorku a spolu s výsledkem vědomostní části, kde byla úspěšnost žáků pouhých 65% (viz. graf č. 13 - úspěšnost u předpokladu č. 1), lze říci, že je nespokojenost žáků oprávněná.

Rovněž předpoklad o nedostatečnosti sexuální výchovy ve škole se potvrdil. Celých 49% nespokojených se školní sexuální osvětou, pouhá 65% úspěšnost ve vědomostní části spolu s vysokými procenty témat, která žáci postrádají ve výuce, potvrzuje, že úroveň školní sexuální výchovy není dostačující (i když je zřejmé, že ZŠ 2 vykazuje v této oblasti podstatně lepší výsledky než ZŠ 1).

Zhodnocení předpokladu č. 3 - Předpokládám, že minimálně 2/3 žáků nepovažují rodiče za hlavní zdroj informací ze sexuální oblasti. (Ověřuji u dotazníku pro žáky, otázka č. 6)

Dotazník pro žáky, otázka č. 6 – Informace ze sexuální oblasti získáváš hlavně (uved' všechny důležité zdroje):

Z grafu je zřejmé, že hlavními zdroji informací ze sexuální oblasti jsou: internet se 73% (114 žáků), dále kamarádi se 71% (112) a časopisy a knihy s 52% (81). Rodiče se jako zdroj informací ze sexuální oblasti ocitli až na 6. místě. Pořadí preference zdrojů se mezi oběma pohlavími mírně liší. Chlapci uváděli na prvním místě internet – celých 87% a na druhém kamarády (67%), pro dívky jsou hlavním zdrojem informací kamarádi (75%), internet je až na druhém místě (59%).

Z grafu preferencí zdrojů sexuálních informací respondentů je zřejmé, že se předpoklad, týkající se zdrojů informací žáků, potvrdil. – Pouze 33% (52) žáků považuje rodiče za hlavní zdroj informací ze sexuální oblasti. Za alarmující považují fakt, že u chlapců je preference rodičů jako zdroje sexuálních informací výrazně nízká – pouhých 20% (u dívek je to 46%). Jsem přesvědčena, že pro dospívající není vhodné získávat informace ze sexuální oblasti z internetu a od kamarádů. Často se jedná o informace nespolehlivé, nepravdivé až škodlivé.

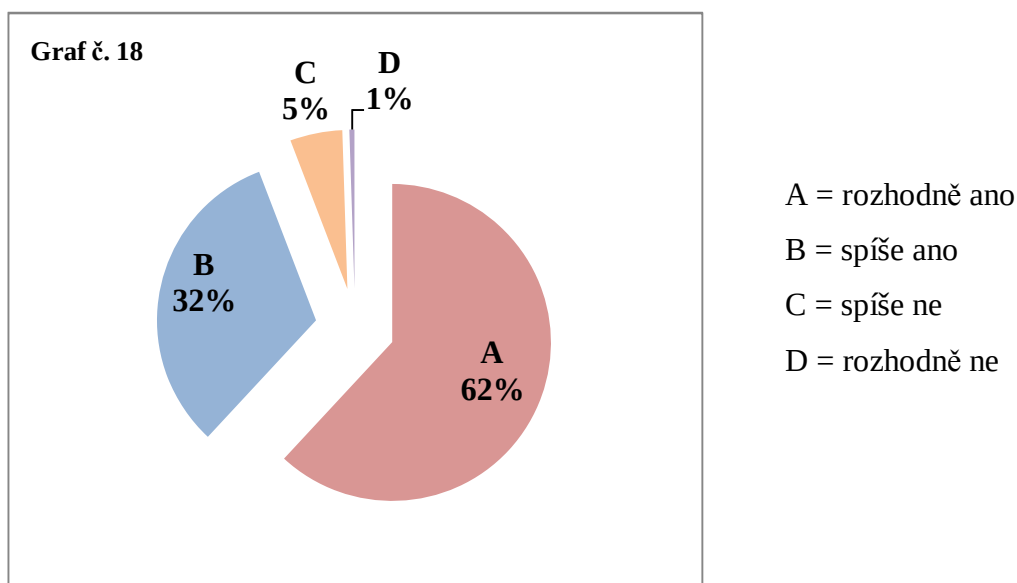
Zde je nutné zmínit vyhodnocení otázky navazující - od koho by žáci informace ze sexuální oblasti získávali nejraději – ze 76% žáků, kteří tuto otevřenou otázku zodpověděli, jich nejvíce (23%) volilo rodiče. Na druhém místě byli kamarádi (22%) a dále škola (11%). Z vyhodnocení těchto dvou otázek lze vyvodit závěr, že rodiče by mohli být daleko významnějším zdrojem sexuálních informací než tomu ve skutečnosti je.

Tyto výsledky potvrzují výsledky Šilerové L., která uvádí, že dle jejího výzkumu, jsou nejčastějšími zdroji informací o sexualitě kamarádi a média, ale nejraději by dospívající tyto informace získávali od osob blízkých (rodičů, popř. partnerů), (Šilerová, 2003, s. 29).

Zhodnocení předpokladu č. 4 - Předpokládám, že rodiče se mylně domnívají, že svým dětem poskytují v oblasti sexuální výchovy dostatečně otevřenou atmosféru. (Ověřuji u dotazníku pro rodiče, otázky č. 2, 3, 7, 8, 9 a u dotazníku pro žáky, otázky č. 1, 2, 4, 6)

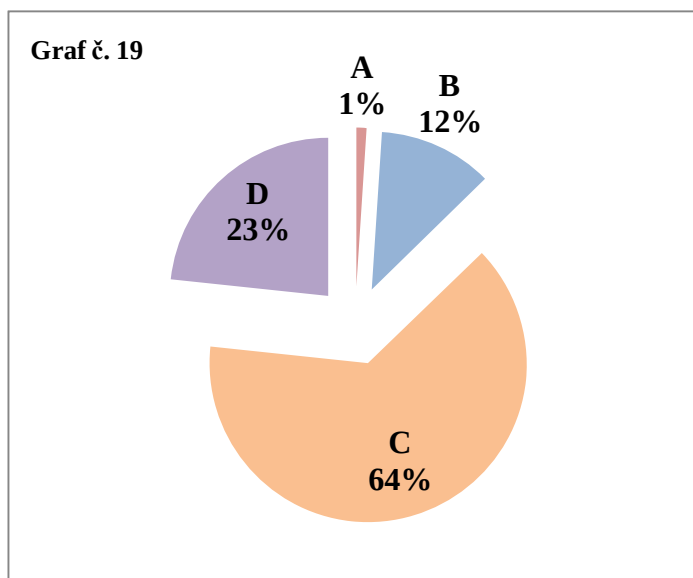
Nejprve zhodnotíme pohled rodičů, jak oni sami hodnotí svoji otevřenost k sexuální výchově svých dětí.

Dotazník pro rodiče, otázka č. 2 – Domníváte se, že ve vaší rodině panuje otevřená atmosféra a vaše děti mají možnost se ptát z oblasti sexuality na cokoli?

Celých 94% rodičů považuje atmosféru ve své rodině za otevřenou k jakékoli komunikaci z oblasti sexuality.

Dotazník pro rodiče, otázka č. 3 – Jak často vaše děti využívají této možnosti se ptát?

A = velmi často

B = často

C = někdy

D = nikdy

Z tohoto grafu je vidět, že ačkoli rodiče považují atmosféru v rodině za otevřenou, sami uvádí, že pouze 1% dětí se ptá velmi často a 12% se ptá často. Většina dětí se ptá někdy a celých 23% se nikdy neptá.

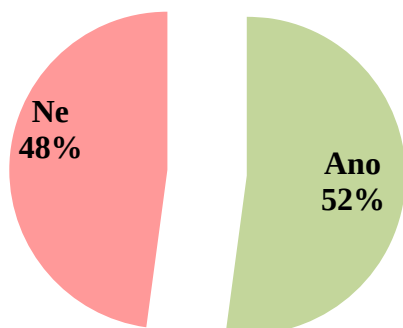
Ze zhodnocení následující otázky pro rodiče (č. 7) je rovněž patrné, že atmosféra k sexuální komunikaci v rodinách není tak otevřená, jak ji vidí rodiče. Tato otázka je pro lepší srozumitelnost rozdělena do 4 samostatných grafů.

Dotazník pro rodiče, otázka č. 7 – Již jste se svým dítětem diskutovali následující témata?

- a) Plánované rodičovství (a antikoncepce) Ano/Ne
- b) Prevence sexuálně přenosných chorob Ano/Ne
- c) Prevence sexuálního zneužití Ano/Ne
- d) Citové a morální aspekty sexuálního života (láska, vztahy, vhodný partner, stanovení limitů sexuálního chování, zodpovědnost...) Ano/Ne

ad a) Plánované rodičovství (a antikoncepce) Ano/Ne

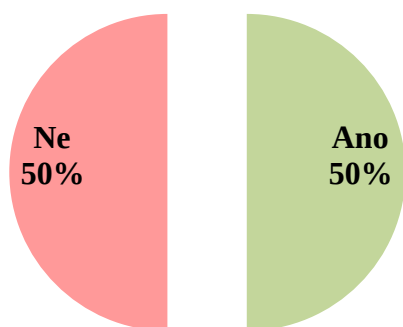
Graf č. 20

Tuto problematiku s dětmi diskutovalo pouze 52% (98) rodičů. Z tohoto počtu se matky podílely 62% a otcové pouze 40%.

ad b) Prevence sexuálně přenosných chorob Ano/ne

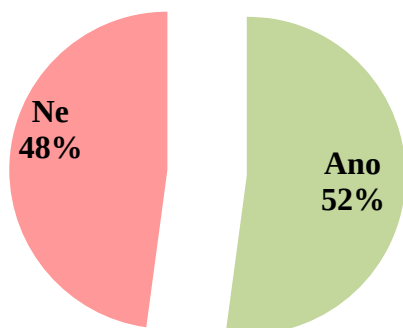
Graf č. 21

Prevenci sexuálně přenosných chorob probíralo pouze 50% (94) rodičů. Z toho počet matek, které s dětmi toto téma probraly, byl opět vyšší - 57%, otcové se podíleli pouze 41%.

ad c) Prevence sexuálního zneužití Ano/Ne

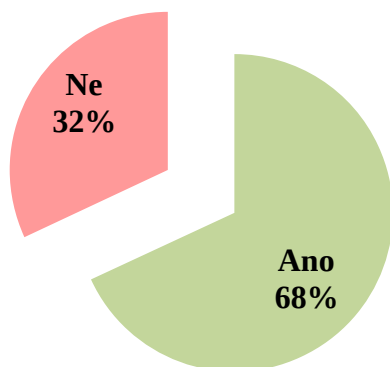
Graf č. 22

Toto téma probralo s dětmi opět pouze 52% (98) rodičů. Matky se podílely 62%, zatímco otcové pouze 40%.

ad d) Citové a morální aspekty sexuálního života (láska, vztahy, zodpovědnost, vhodný partner, ...)

Graf č. 23

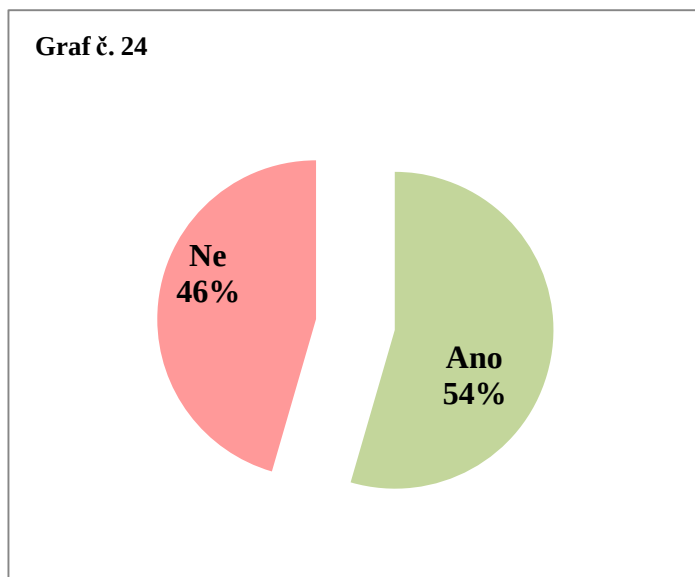

Z grafu je patrné, že jde o nejčastěji diskutované téma – 68% (128) rodičů uvádí, že citové a morální aspekty již se svými dětmi diskutovalo. Z toho matky se podílely 80% a otcové pouhými 53%. Téměř třetina rodičů (32%) však toto téma se svými dětmi ještě vůbec nediskutovala.

Z vyhodnocení výše uvedených grafů, týkajících se otázky č.7 pro rodiče ohledně nejčastěji diskutovaných témat v rodině vyplývá, že 48% rodičů s dětmi vůbec nehovoří o problematice plánovaného rodičovství, 50% nediskutuje prevenci sexuálně přenosných nemocí, 48% opomíjí problematiku sexuálního zneužívání a 32% s dětmi vůbec nediskutuje citovou a morální oblast sexuálního života. Odpovědi samotných rodičů silně kontrastují s jejich názorem o dostatečně otevřené atmosféře ke komunikaci v rodině.

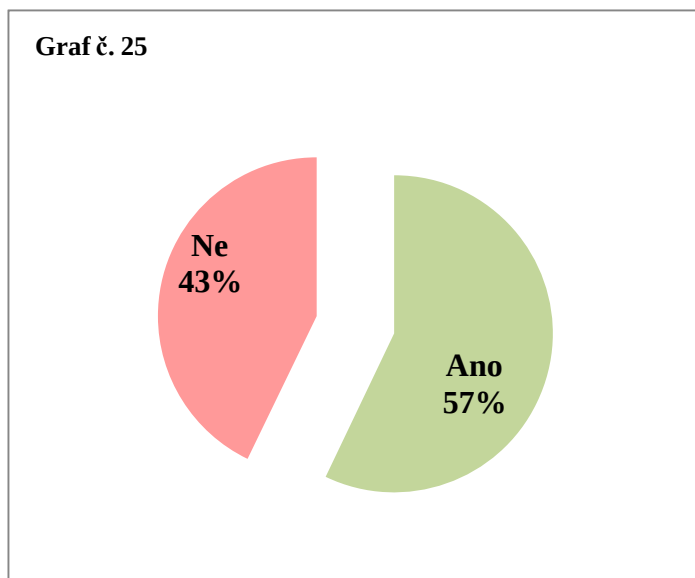
Výsledky otázek č. 8 a 9 pro rodiče zde uvádím pro jejich zajímavost a dokreslení subjektivnosti názorů rodičů na otevřenou atmosféru k sexuální komunikaci v rodině.

Dotazník pro rodiče, otázka č. 8 – Víte, jestli vaše dítě již zažilo líbání? Ano, vím/Ne, nevím

Téměř polovina rodičů (46% - 86) neví, jestli jejich dítě již zažilo líbání. Z toho matek, které neví, je 36% a otců celých 56%.

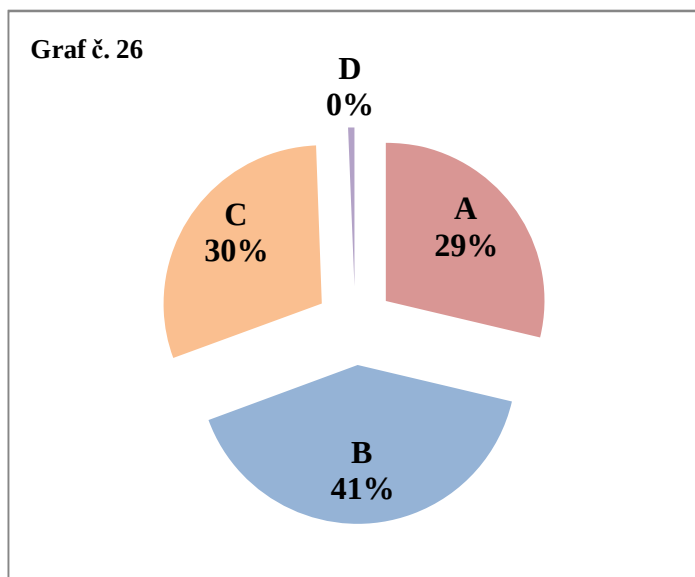
Dotazník pro rodiče, otázka č. 9 – Víte, jestli vaše dítě již mělo pohlavní styk? Ano, vím/Ne, nevím

Zde je opět vidět velký počet rodičů - 43% (81), kteří nevědí, zda jejich dítě již mělo pohlavní styk. Markantní rozdíl je mezi procentem neinformovaných otců (celých 60%) a matek, jejichž procento je podstatně nižší (28%).

Nyní rozebereme pohled dětí těchto rodičů na úroveň sexuální výchovy ve svých rodinách.

Dotazník pro žáky, otázka č. 1 – Je atmosféra v tvé rodině dostatečně otevřená na to, aby ses mohl svých rodičů zeptat na to, co tě z oblasti sexuálního života zajímá?

A = rozhodně ano

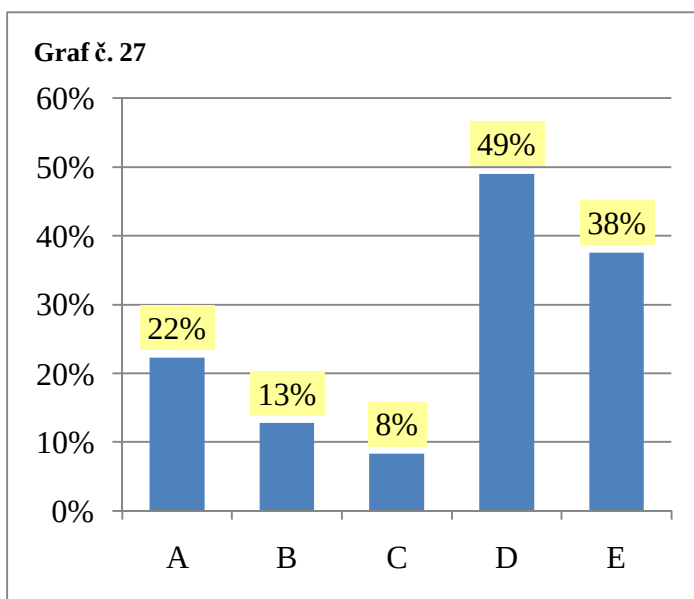
B = spíše ano

C = spíše ne

D = rozhodně ne

Celých 30% (48) dospívajících (oproti 6% rodičů – graf č. 18) nepovažuje atmosféru v rodině za dostatečně otevřenou pro komunikaci o sexuální problematice. Je zde opět patrný rozdíl mezi oběma pohlavími – více chlapců (38%) než dívek (23%) uvádí nedostatečně otevřenou atmosféru ke komunikaci o sexu ve svých rodinách.

Dotazník pro žáky, otázka č. 2 – Jaká jsou nejčastěji diskutovaná témata ve tvé rodině? (zaškrtni vše, dle skutečnosti)

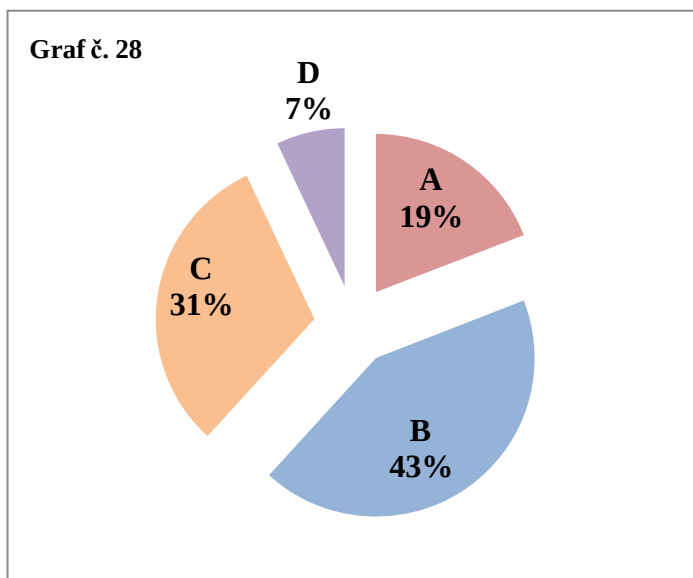

A = plánované rodičovství (antikoncepce)
 B = prevence sexuálně přenosných nemocí
 C = prevence sexuálního zneužití
 D = citové a morální aspekty sexuálního života (láska, vztahy, vhodný partner, stanovení limitů sexuálního chování, zodpovědnost...)
 E = nediskutujeme

Z tohoto grafu považuji za velmi závažné vysoké procento dětí, které uvádějí, že se v jejich rodinách o sexualitě vůbec nedisktuje – celých 38% dospívajících. Rovněž četnost diskuse jednotlivých témat není, dle mého názoru, dostatečná.

Dotazník pro žáky, otázka č. 4 – Myslíš si, že sexuální výchova v rodině a ve škole je dostačující pro tvé potřeby?

Zde se zaměříme znovu na graf týkající se sexuální výchovy v rodině

A = rozhodně ano

B = spíše ano

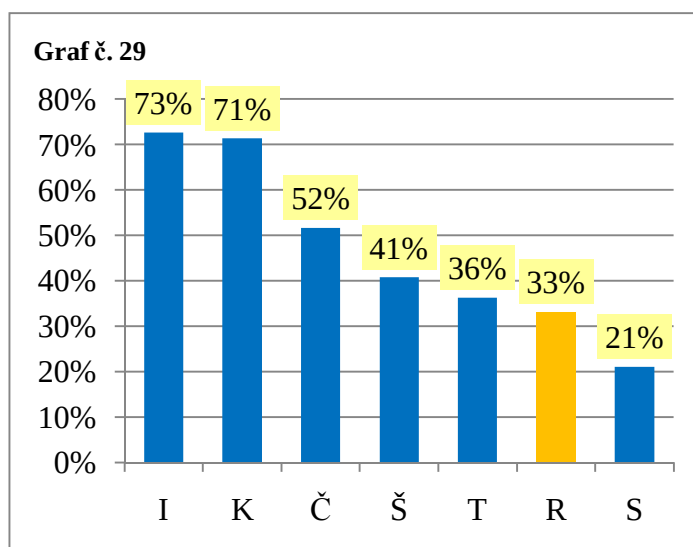
C = spíše ne

D = rozhodně ne

Celých 38% (60) dospívajících nepovažuje sexuální výchovu v rodině za dostačující – zajímavý je opět rozdíl v nespokojenosti chlapců a dívek – u dívek je nespokojenost podstatně nižší (29%) než u chlapců (49%).

Jako poslední argument pro potvrzení předpokladu o mylné představě rodičů o otevřenosti v sexuální oblasti znovu uvádím vyhodnocení žáků týkající se jejich hlavních zdrojů informací ze sexuální oblasti.

Dotazník pro žáky, otázka č. 6 - Informace ze sexuální oblasti získáváš hlavně (uved' všechny důležité zdroje):

I = internet

K = kamarádi

Č = časopisy a knihy

Š = škola

T = televize, rádio

R = rodiče

S = sourozenci

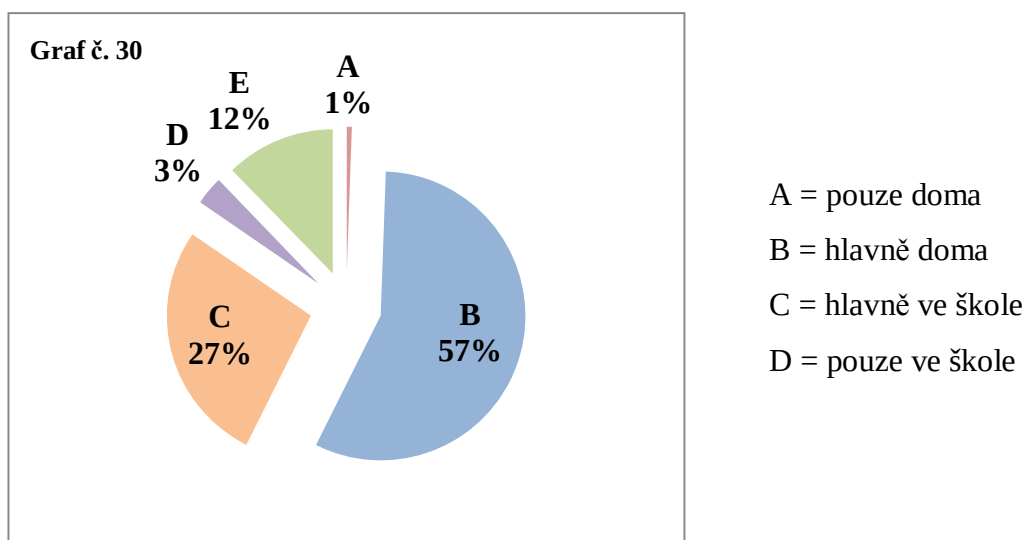
Rodiče jsou jako hlavní zdroj sexuálních informací svých dětí uvedeni až na šestém místě, uvedlo je pouhých 33% dětí - v pořadí výrazně za internetem, kamarády, časopisy a knihami, za školou a televizí.

Z vyhodnocení relevantních otázek z dotazníku pro rodiče a z dotazníku pro žáky vyplývá, že předpoklad o mylném názoru rodičů na otevřenost atmosféry ke komunikaci o sexuální problematice, se potvrdil. Přestože 94% rodičů považuje atmosféru v rodině za otevřenou, 23% samotných rodičů uvádí, že se děti na téma sexuality nikdy neptají, kolem 50% rodičů s dětmi ještě nediskutovalo problematiku plánovaného rodičovství a antikoncepce, prevenci sexuálně přenosných chorob, ani prevenci sexuálního zneužívání, celých 32% ještě nezmínilo citovou a morální oblast sexuálního života, 46% rodičů uvádí, že neví, jestli jejich dítě zažilo líbání a 43% neví, jestli jejich dítě již mělo pohlavní styk.

Přestože 94% rodičů je přesvědčeno, že doma se děti v oblasti sexu mohou ptát na cokoli, 30% dětí si myslí pravý opak, 38% dětí uvádí, že v rodinách o problematice sexuálního života vůbec nediskutují, 38% nepovažuje sexuální výchovu v rodině za dostačující a pouhých 33% dětí uvedlo rodiče mezi hlavními zdroji informací ze sexuální oblasti.

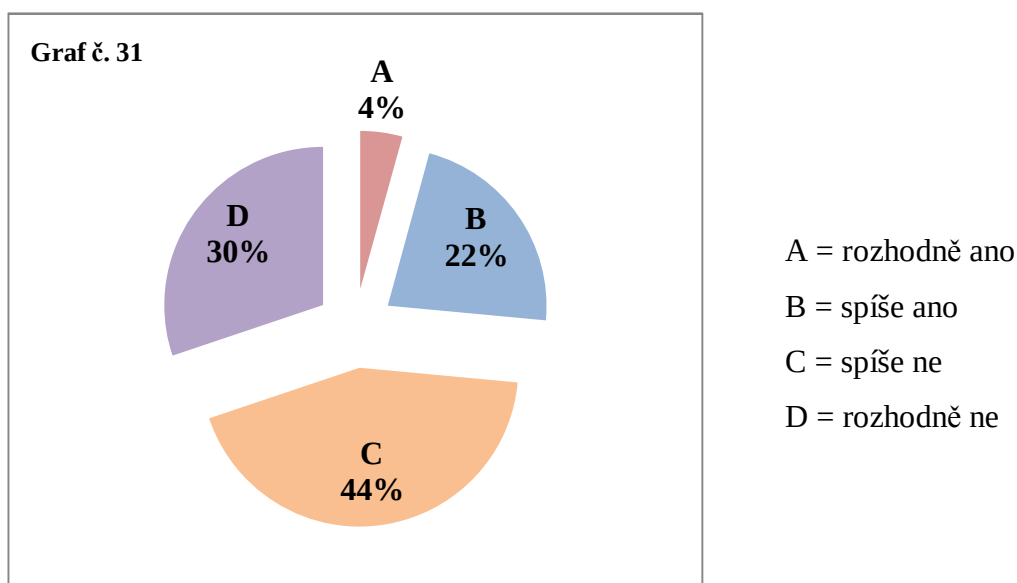
Zhodnocení předpokladu č. 5 - Předpokládám, že minimálně 2/3 rodičů se v oblasti poskytování sexuální výchovy spoléhají na školu. (Ověřuji u dotazníku pro rodiče, otázky č. 4, 5).

Dotazník pro rodiče, otázka č. 4 – Dle vašeho názoru by sexuální výchova měla probíhat...

Dle grafu je více než polovina rodičů 58% (108) toho názoru, že sexuální výchova by měla probíhat především doma. Větší část této skupiny tvoří matky (64%), otcové se podílejí 49%. 12% rodičů (E) se nedokázalo rozhodnout mezi možnostmi „hlavně doma“ a „hlavně ve škole“ a tak zaškrtnli obě, pro lepší přehled jsem tedy zařadila do grafu i je.

Dotazník pro rodiče, otázka č. 5 – Domníváte se, že vašim dětem stačí pro život informace o lidské sexualitě získané mimo rodinu (např. ze školy, z médií, z knih, od kamarádů)?

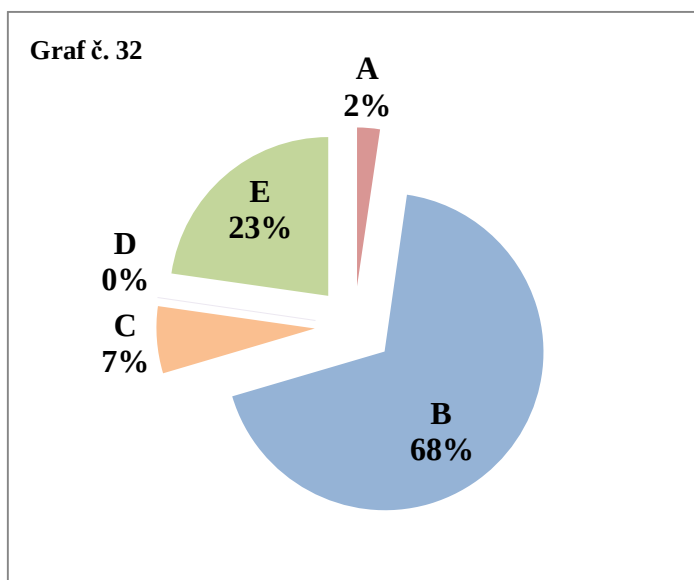

Z grafu je vidět, že více než 2/3 rodičů - 74% (139) se domnívají, že jejich dětem pro život informace o sexualitě získané mimo domov nestačí.

Z výše uvedeného vyplývá, že předpoklad č. 5 o minimálně 2/3 rodičů, které se spoléhají v poskytování sexuální výchovy na školu, se nepotvrdil. Přes polovinu rodičů je toho názoru, že sexuální výchova by měla probíhat hlavně nebo pouze doma a pouze čtvrtina se domnívá, že v oblasti sexuality dětem stačí informace získané mimo rodinu. Považuji to za velmi pozitivní zjištění, protože se domnívám, že tato čísla ukazují, že většina rodičů si je vědoma zodpovědnosti za své děti v této oblasti a při dobře vedené osvětě by byla schopna sexuální výchovu svých dětí zvládat daleko lépe.

Zhodnocení předpokladu č. 6 – Předpokládám, že minimálně 2/3 učitelů se v oblasti poskytování sexuální výchovy spoléhají na rodiče. (Ověřuji u dotazníku pro učitele, otázka č. 6)

Dotazník pro učitele, otázka č. 6 – Dle vašeho názoru by sexuální výchova měla probíhat....

A = pouze doma
B = hlavně doma
C = hlavně ve škole
D = pouze ve škole

Celých 70% (31) učitelů se domnívá, že sexuální výchova by měla probíhat hlavně a pouze doma (z toho se ženy podílely 74% a muži 60%). Možnost hlavně či pouze ve škole volilo pouhých 7% učitelů a 23% se nedokázalo rozhodnout mezi „hlavně doma“ a „hlavně ve škole“.

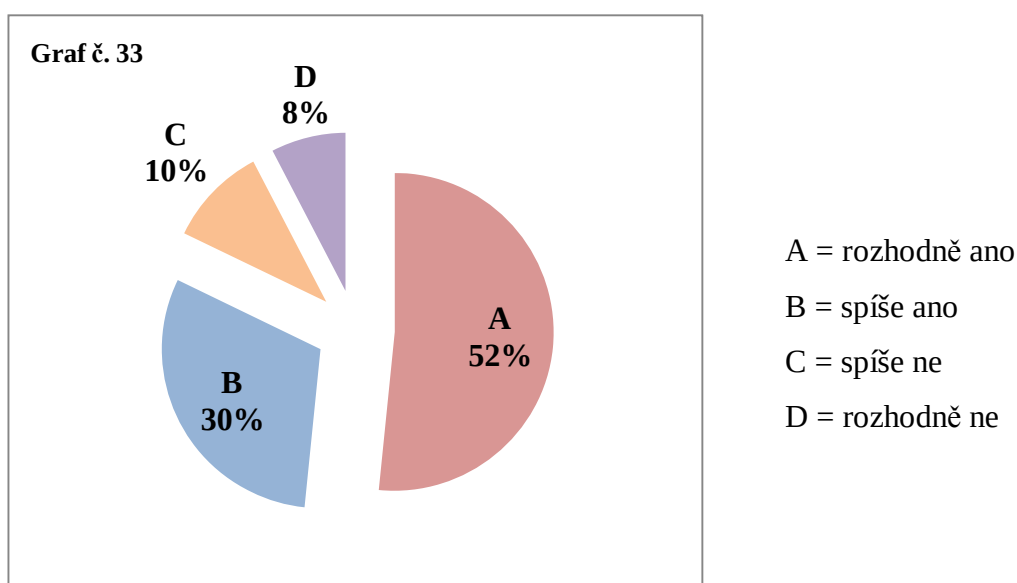
Zajímavé bylo porovnat tento graf pro učitele se stejným grafem pro rodiče (u předpokladu č. 5, graf č. 30), kde celých 30% rodičů je toho názoru, že sexuální výchova by měla probíhat hlavně nebo pouze ve škole. Z toho vyplývá, že rodiče se v této oblasti mnohem více spoléhají na školu, než sami učitelé, kteří by ji měli v rámci své instituce poskytovat.

Předpoklad č. 6, že minimálně 2/3 učitelů se spoléhají v poskytování sexuální výchovy na rodiče, se potvrdil. 70% učitelů uvádí, že sexuální výchova by měla probíhat hlavně nebo pouze doma.

3.4 Zhodnocení části postojové a zkušeností

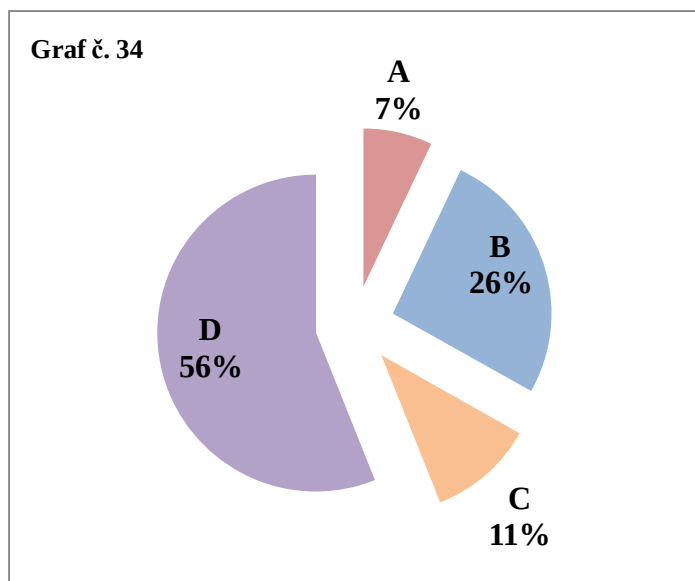
Zde bych ráda zhodnotila některé další výsledky z dotazníků respondentů v oblasti postojové a zkušeností. Orientovala jsem se na interpretaci výsledků relevantních a obohacujících tuto práci. Nejprve se budu zabývat zhodnocením postojů žáků k homosexualitě a k umělému přerušení těhotenství, dále jejich prvními sexuálními zkušenostmi a nakonec rozeberu zkušenosti rodičů a učitelů s jejich sexuální výchovou v dětství.

Dotazník pro žáky, otázka č. 8 – Souhlasíte s názorem, že homosexuálně zaměřený člověk by měl mít stejná práva a možnosti jako každý jiný?

Jasně tolerantní a akceptující postoje uvádí 52% (81) dospívajících, dalších 30% (48) je alespoň nakloněno toleranci. Zajímavé je porovnat míru tolerance dívek a chlapců: chlapci zastávají daleko konzervativnější postoje k homosexualitě než dívky – rovnoprávnost pro homosexuální jedince (odpověď A) zastává pouze 36% chlapců ale celých 67% dívek. Spojíme-li obě kladné odpovědi dohromady, získáme rovněž významný rozdíl – 73% tolerantních chlapců a 92% tolerantních dívek.

Dotazník pro žáky, otázka č. 9 – Jaký je tvůj názor na interrupce (umělé přerušování těhotenství)?

A = naprosto neschvaluji
 B = přípustné pouze ze zdravotních důvodů (ohrožení zdraví ženy, plodu)
 C = přípustné i ze sociálního důvodu (špatné ekonomické podmínky)
 D = každá žena má právo se rozhodnout, zda chce donosit své dítě

I přes kontroverznost tohoto tématu je více než polovina dospívajících (56% - 88 žáků) toho názoru, že žena má právo se rozhodnout. Rovněž u této problematiky je patrný rozdíl mezi postoji dívek a chlapců. Právo ženy se rozhodnout zastává 67% dívek, ale pouze 45% chlapců a za zmínku stojí i výsledky u opačného postoje - naprosto neschvaluje interrupci 0% dívek, ale 14% chlapců.

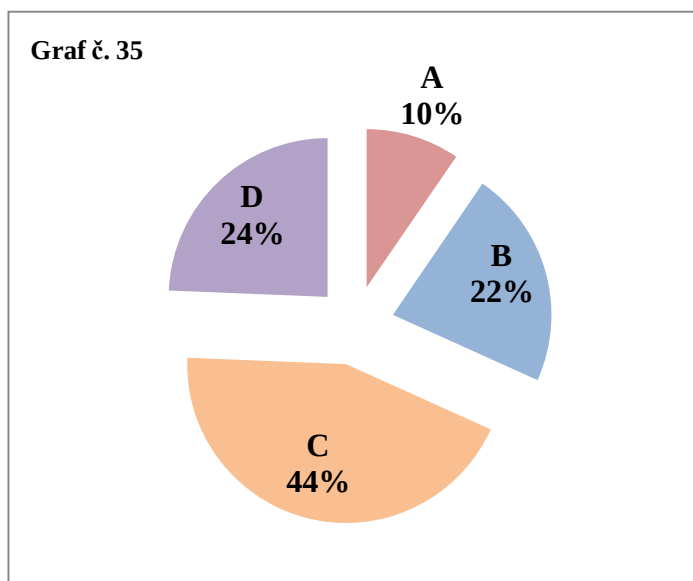
U této otázky se také projevil rozdíl mezi postoji žáků obou základních škol. Na ZŠ 1 respondenti zastávají více konzervativní postoje – právo ženy se rozhodnout podporuje 51% žáků, na ZŠ 2 je to 63% žáků. Větší tolerance na ZŠ 2 je zřejmě rovněž důsledkem výše zmiňované probíhající sexuální/rodinné výchovy.

Dotazník pro žáky, otázka č. 24 – Měli jste již pohlavní styk?

Kladně odpovědělo 15% (23) žáků, z toho 9% (7) chlapců a 20% (16) dívek. Z tohoto počtu jich 9% (14) uvádí, že použilo antikoncepci (buď kondom nebo kondom v kombinaci s hormonální antikoncepcí) a 6% (9) antikoncepci žádnou nepoužilo.

Dotazník pro rodiče, otázka č. 1 – Domníváte se, že vaše vlastní sexuální výchova byla ze strany vašich rodičů a školy dostačující?

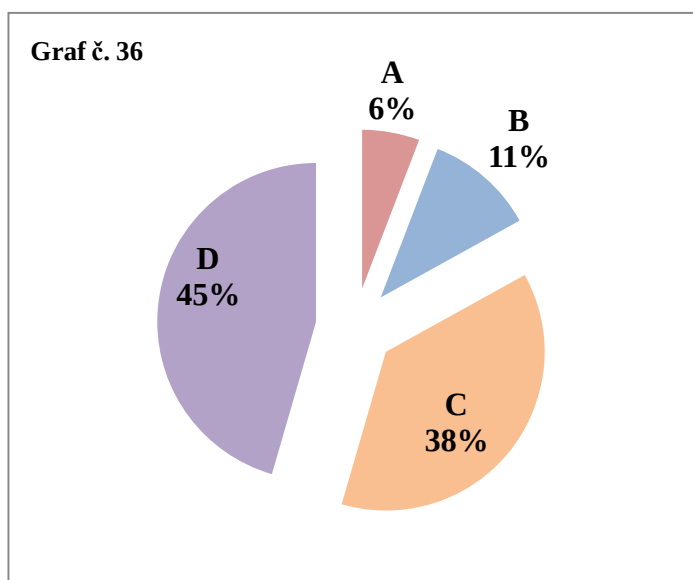
a) Domníváte se, že vaše vlastní sexuální výchova byla ze strany vašich rodičů dostačující?

A = rozhodně ano
 B = spíše ano
 C = spíše ne
 D = rozhodně ne

Z grafu vyplývá, že 68% (129) rodičů nepovažovalo sexuální výchovu v rodině za dostačující. Poměr odpovědí otců a matek se téměř neliší.

b) Domníváte se, že vaše vlastní sexuální výchova byla ze strany školy dostačující?

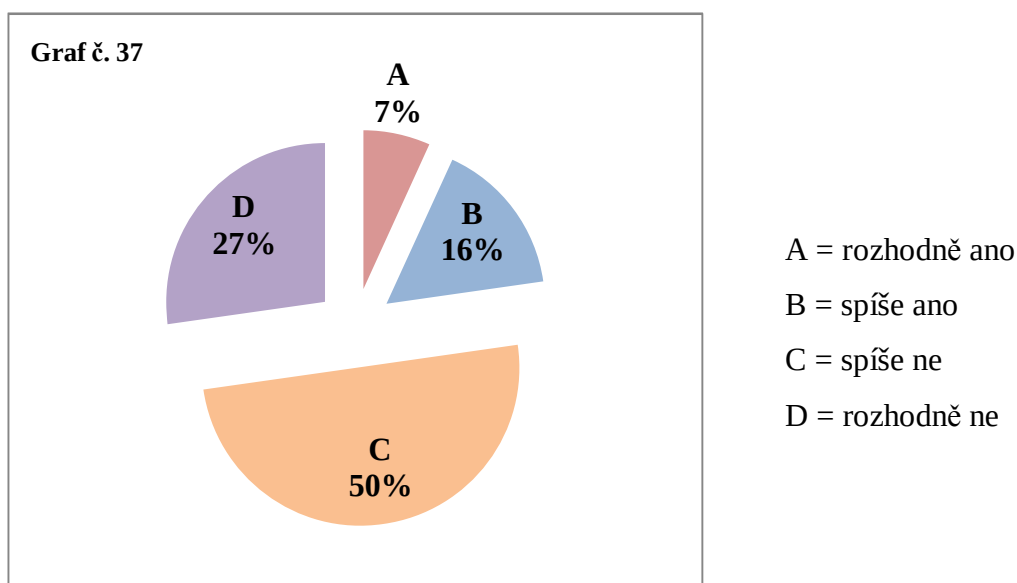
A = rozhodně ano
 B = spíše ano
 C = spíše ne
 D = rozhodně ne

Z tohoto grafu lze vidět, že nespokojenost rodičů se sexuální výchovou ve škole během jejich dospívání je ještě vyšší než nespokojenost se sexuální výchovou v rodině. Celých 83% (157) rodičů nepovažovalo sexuální výchovu ve škole za dostačující.

Z výsledků zkušeností rodičů se sexuální výchovou během jejich dospívání v rámci rodiny a školy lze usuzovat, že většina rodičů je zatížena nedostatkem kvalitní sexuální osvěty – chybí jim kompetence, pozitivní zkušenosti a schopnost komunikace v této oblasti.

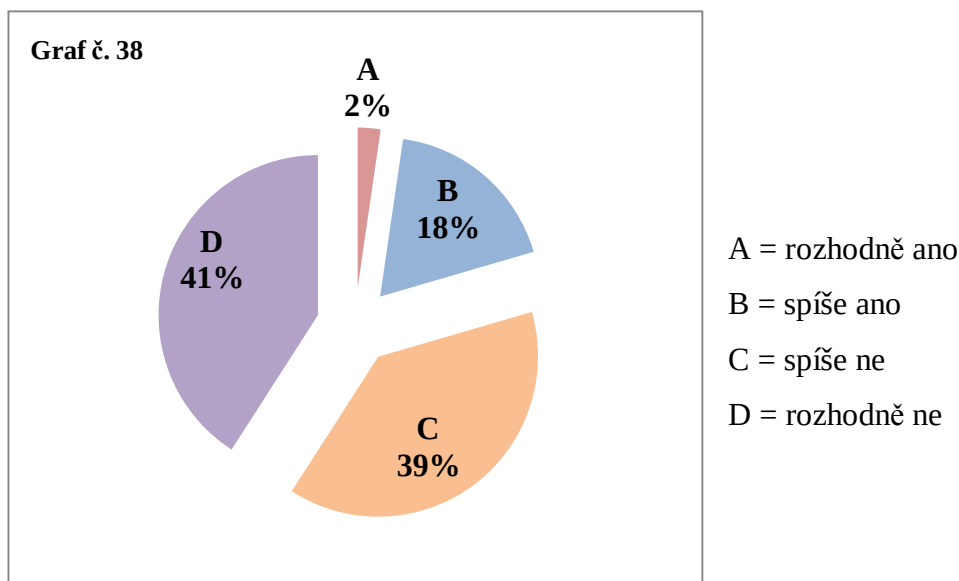
Dotazník pro učitele, otázka č. 1 - Domníváte se, že vaše vlastní sexuální výchova byla ze strany vašich rodičů a školy dostačující?

a) Domníváte se, že vaše vlastní sexuální výchova byla ze strany vašich rodičů dostačující?

Z grafu pro učitele je vidět, že 77% (34) učitelů nepovažovalo sexuální výchovu ze strany rodičů za dostačující. Nespokojených mužů bylo o 17% více než žen.

b) Domníváte se, že vaše vlastní sexuální výchova byla ze strany školy dostačující?

Graf ukazuje, že sexuální výchova ze strany školy nebyla dostačující pro celých 80% (35) učitelů.

Odpovědi rodičů a učitelů na otázky týkající se jejich vlastní sexuální výchovy v rodině a ve škole ukazují, že většina rodičů a učitelů je zatížena nedostatečnou sexuální výchovou ze svého mládí – postrádají vlastní pozitivní emoční zážitky, zkušenosti a dovednosti v této oblasti a chybí jim klíčová schopnost komunikace. Tyto nedostatky pak dále přenáší na mladou generaci: nezabývají se systematickým plánováním sexuální osvěty a nechávají řešení problémů spíše na okolnostech.

ZÁVĚR

Podnětem k tématu této práce byly mé zkušenosti učitelky na základní škole, které naznačovaly nedostatečnou připravenost žáků v oblasti sexuální a citové výchovy. Cílem práce tedy bylo prozkoumat informovanost, postoje a zkušenosti žáků devátých tříd základní školy v této oblasti. Pro zajištění dostatečně velikého vzorku byl proveden průzkum v devátých třídách dvou základních škol - nejprve pilotní průzkum v roce 2009 a průzkum vlastní v roce 2010. Hledala jsem odpověď na otázku: „Jaká je úroveň sexuální výchovy u žáků 9. tříd na dvou zkoumaných základních školách?“ K dosažení komplexnější odpovědi na tuto otázku bylo nutné do průzkumu zahrnout i primární nositele sexuální a citové výchovy dětí – rodiče a školu a zaměřit se i na jejich postoje v této oblasti.

Cíl byl splněn. Teoretická část práce se zabývala charakteristikou adolescence, významem sexuální výchovy v životě jedince, klíčovou úlohou rodiny v tomto procesu, na ni navazující úlohou školy i současnou situací na našich školách. Část praktická spočívala v prozkoumání informovanosti, postojů a zkušeností žáků, postojů rodičů těchto žáků a postojů jejich učitelů v této oblasti. K průzkumu byly použity 3 typy dotazníků. V dotazníku pro žáky 9. tříd jsem pracovala se vzorkem 157 žáků (81 dívek a 76 chlapců), dotazník pro rodiče zodpovědělo celkem 189 rodičů (102 matek a 87 otců) a dotazník pro učitele poskytl vzorek 44 učitelů (34 žen a 10 mužů). Průzkum ukázal nedostatečnou úroveň informovanosti žáků v oblasti sexuální výchovy. Celková úspěšnost správných odpovědí žáků byla pouze 65%, což nelze v současné mediálně přesexualizované společnosti považovat za dostačující potřebám mladé generace. Tento stav je způsoben nedostatečnou sexuální a citovou výchovou v rodině a nedostatečnou navazující výchovou ve škole. Zajímavým výsledkem průzkumu bylo zjištění, že chlapci projeví podstatně větší nespokojenost s úrovní sexuální výchovy než dívky -v rodině (o 21%) a ve škole (o 12%). Ve škole postrádalo citové a morální aspekty o 17% chlapců více než dívek. Chlapci byli rovněž více konzervativní v otázkách homosexuality, kdy stejná práva pro homosexuály zastávalo o celých 31% méně chlapců než dívek. U postojů k interrupcím zastávalo právo ženy se rozhodnout o 22% chlapců méně než dívek.

Průzkum přístupů k sexuální výchově v rodině prokázal, že ačkoliv se rodiče domnívají (94% rodičů), že poskytují svým dětem otevřenou atmosféru ke komunikaci o sexuální problematice, 31% dětí atmosféru doma za otevřenou nepovažuje a 23% dětí se

(dle odpovědí samotných rodičů) na sex nikdy neptá. Polovina rodičů s dětmi dosud nediskutovala plánované rodičovství, prevenci sexuálně přenosných chorob ani prevenci sexuálního zneužívání a 32% rodičů ještě neprobralo citové a morální aspekty sexuálního života. Sexuální výchovu v rodině považuje za nedostačující 38% dětí a rodiče jako hlavní zdroj informací svých dětí byli uvedeni až na 6. místě za internetem, kamarády, časopisy, školou a televizí. Tato čísla zcela jasně prokazují, že názor na otevřenost rodinné atmosféry k diskusi o sexuální tematice je spíše subjektivní pocit (či přání) většiny rodičů, kteří sami efektivní a soustavnou sexuální a citovou výchovu v rodině ani ve škole neprošli, tudíž ji sami nedokáží svým dětem poskytnout. Věřím, že při dobře vedené osvětě rodičů by jejich velká část byla schopna a ochotna kvalitní sexuální výchovu svým dětem poskytovat. Rodiče je třeba seznámit se všemi negativními důsledky absence sexuální výchovy, a zároveň je nezbytné jim poskytnout srozumitelnou a přístupnou metodiku rodinné sexuální a citové výchovy, která jim pomůže začít komunikaci a otevřenou atmosféru v rodině budovat.

Průzkum přístupu školy k sexuální výchově svých žáků rovněž nedopadl nejlépe. Celých 48% žáků nepovažuje sexuální výchovu ve škole za dostačující, 66% žáků chybí ve škole téma morální a citové aspekty sexuální výchovy (30% - 40% postrádá tematiku plánovaného rodičovství, prevence sexuálně přenosných nemocí a prevence sexuálního zneužívání). Domnívám se, že velká část pedagogů je stejně jako rodiče žáků zatížena absencí kvalitní soustavné sexuální výchovy v dětství, nedokáže se oprostit od různých předsudků, negativních zkušeností a studu a neumí proto vést žáky k aktivním dovednostem, postojům a kompetencím v této oblasti.

Při analyzování výsledků průzkumu vyšlo rovněž najevo, že mezi oběma základními školami existuje podstatný rozdíl v přístupu k sexuální výchově. Pro nalezení komplexnější odpovědi na výzkumnou otázku o úrovni sexuální výchovy na obou školách bylo tedy třeba obě školy porovnat. Ačkoliv v úrovni znalostí nebyl mezi oběma školami statisticky významný rozdíl (kromě vyšší informovanosti o rakovině děložního čípku na ZŠ 2), úroveň spokojenosti žáků se sexuální výchovou byla o 53% vyšší na ZŠ 2 než na ZŠ 1. Žáci na ZŠ 2 uváděli o 1/2 až 2/3 vyšší spokojenost s pokrytím základních témat sexuální výchovy než tomu bylo u ZŠ 1.

Rovněž srovnání pořadí hlavních zdrojů informací ze sexuální oblasti mezi oběma školami přineslo zajímavé výsledky. Zatímco žáci ZŠ 2 uvádí školu jako zdroj informací na 3. místě (66% - hned za kamarády a internetem), žáci na ZŠ 1 ji uvádějí až na místě posledním (pouhých 21% respondentů).

ZŠ 2 jde tedy zcela určitě správným směrem – přestože informovanost je na podobné úrovni jako na ZŠ 1, jedna hodina předmětu Rodinná výchova týdně na ZŠ 2 zřejmě dostatečně uspokojuje potřebu osvěty žáků a to zejména v oblasti morální a citové, kterou je obtížné měřit, ale kterou lze vyčíst z procent žáků spokojených s úrovní sexuální výchovy na škole.

Odpověď na průzkumnou otázku lze tedy formulovat takto: „Úroveň informovanosti v oblasti sexuální a citové výchovy žáků na obou zkoumaných školách není dostatečná. Tato situace není způsobena pouze nedostatečným přístupem školy, ale především nedostatečnou přípravou dětí z rodiny. Důvodem toho, že rodiče a učitelé selhávají v sexuální výchově dětí, je dle výsledků zřejmě skutečnost, že rodiče i učitelé jsou zatíženi nedostatečnou a nesoustavnou sexuální výchovou z mládí a tyto své negativní zkušenosti přenášejí na mladší generaci. Situace ale není na obou školách stejná. Jejich porovnání prokázalo, že přístup základní školy 2 je efektivnější a prokazuje výrazně lepší výsledky v této oblasti než základní škola 1.“

NÁVRH OPATŘENÍ

1. Náprava v rámci rodiny

Přestože rodina je primární výchovnou a vzdělávací institucí, v oblasti sexuální a citové výchovy svých dětí selhává a zanechává velkou část z nich zranitelných, nepoučených, bez dovedností a schopnosti komunikace v této oblasti. To v dnešní době přeseexualizované mediální kultury představuje pro naše děti (a celou společnost) obrovský handicap, protože bez kvalitní osvěty v této oblasti získávají velmi zkreslený obraz norem lidského chování, vztahů a osobní zodpovědnosti, což může v budoucnosti ještě více prohloubit probíhající „krizi rodiny“. Jak vyplývá z odpovědí rodičů (i učitelů), selhávání rodiny (i školy) je důsledkem toho, že ani sami rodiče (učitelé) kvalitní soustavnou sexuální osvětou neprošli, nemají emočně pozitivní zkušenosti z této oblasti a tudíž skutečně neví co, kdy a jakým způsobem svým dětem sdělit a jakým dovednostem je naučit. Nelze ale vinit pouze rodiče - v dnešní společnosti rodina jako instituce nemá bohužel v této oblasti prakticky žádné zastání. Je třeba, aby se společnost více věnovala péči o rodinu a zvyšování její stability. Na prvním místě je tedy třeba začít s osvětou rodičů - seznámit je se všemi negativními důsledky absence sexuální výchovy a pozitivními důsledky, jaké kvalitní sexuální a citová výchova dětem přinese. Je třeba jim pomoci pochopit vlastní zodpovědnost za své děti v této oblasti. Je třeba jim poskytnout přístupnou srozumitelnou formou „návod“ jak a kdy začít komunikaci na toto téma, jak ji udržovat a jak budovat mezi rodiči a dětmi vzájemnou důvěru. Osvěta rodičů by měla přicházet nejenom ze státních vzdělávacích organizací (univerzity, pedagogická centra apod.), ale také ze soukromého sektoru – regionální a celostátní média (internet, televize, rádio, knihy, CD-romy, časopisy atd.), besedy, přednášky, komunitní akce, školní programy, církevní aktivity apod. Z již existujících zdrojů pro rodiče lze doporučit:

- programy a brožurky Společnosti pro plánování rodiny a sexuální výchovy (SPRSV)
- CD-romy, např. Sexuální výchova (Terasoft)
- knihy s tematikou sexuální výchovy (Sexuální výchova v rodině – Oldřich Pšenička, Jak mluvit s dětmi o sexu – Ondřej Trojan, Sexuální výchova – Lenka Šilerová, Důvěrně a otevřeně o sexualitě – J.Donát a N. Donátová, Máme doma miminko – R.Masracchiiová a U.Taschnerová atd.)

2. Náprava v rámci vzdělávacích institucí

Sexuální výchovu v rodině však nelze nijak nařídit, ani nijak kontrolovat, tudíž nelze zaručit, že každé dítě v této oblasti získá potřebné vědomosti, postoje a kompetence z rodiny. Zde nastupuje význam školní soustavné sexuální výchovy, která má možnosti systematicky a citlivě rozvíjet děti v oblasti kognitivní, emočně postojové i v oblasti dovedností návyků a chování.

V systému našeho školství lze začít s kvalitní sexuální a citovou osvětou již v mateřské škole, kde ji lze provádět na základě hravé činnosti a situačního učení. Na 17. Celostátním kongresu k sexuální výchově v ČR byl například prezentován projekt M.Raškové „Sexuální výchova v pedagogické praxi mateřské a primární školy“ – studijní materiál multimediálního charakteru pro studenty a učitele. Jeho výhodou je vizualizace specifických metod a postupů, což napomáhá názornějšímu a efektivnějšímu osvojení si materiálu.

Na sexuální výchovu v mateřské škole by měla navazovat základní škola, která by díky svým možnostem a systematickému kontinuálnímu působení přispěla k chápání sexuality v širších souvislostech jako součásti mezilidských vztahů a celé společnosti. Jsem toho názoru, že sexuální a rodinná výchova by měla mít důstojné místo v edukačním procesu, nejlépe jako samostatný studijní předmět. Jako takový by měl být uzákoněn v osnovách základního vzdělávání jako povinný, protože nechá-li se volba na škole, ne všechny děti budou mít ke komplexní a efektivní sexuální výchově přístup (viz rozdílné výsledky obou zkoumaných škol). Způsob realizace sexuální výchovy by měl obsahovat různé výukové strategie, vedle klasického výkladu také:

- přednášky, besedy (lékař, sexuolog, ženské sestry, atd.)
- audio-vizuální materiál (vhodný názorný doplněk dalších výukových strategií)
- peer programy (velmi vhodné vzhledem k tomu, že kamarádi jsou jedním z hlavních zdrojů sexuálních informací)
- práce a diskuze v menší a větší skupině (pro rozvoj komunikačních schopností, nácvik zvládání tlaku partnera, médií apod.)
- případové studie (mladí se nejlépe učí na příbežích ostatních)
- brainstormingová metoda (analýza risků a mediálního tlaku, důsledků rozhodnutí, zdrojů informací atd.)
- hraní rolí (nácvik odmítnutí a zvládání tlaku partnera a médií, stanovení hranic tělesného vztahu, etika, komunikace)

- schránka na anonymní dotazy
- ankety o úrovni sexuální výchovy, postojích a zkušenostech žáků ve vyšších třídách ZŠ, s jejichž výsledky jsou seznámeni rodiče, aby tak získali přehled o tom, jak jsou jejich děti připraveni před odchodem z rodin na střední školy (a měli tak čas zjištěné nedostatky napravit).

Velmi důležité je také vybrat pro tento předmět vhodné pedagogy, kteří budou mít k této problematice pozitivní vztah, dovedou si získat důvěru dětí a budou vybaveni znalostmi etickými, didaktickými i teoretickými. Učitelé celé školy by měli tyto pedagogy podporovat a měli by být sami schopni adekvátně profesionálně reagovat v rámci svých předmětů na situace vyžadující osvětu v této oblasti. V připravenosti učitelů na sexuální výchovu může sehrát významnou pozitivní úlohu vysoká škola, která poskytne budoucím pedagogům vzdělání v této oblasti v rámci studia.

Na závěr bych chtěla zdůraznit zásadní význam spolupráce rodiny a školy a podpory celé společnosti, protože jedině tak lze skutečně efektivně dosáhnout změny v jakékoliv oblasti výchovy a vzdělávání a vést tak naše děti k budování plnohodnotných mezilidských vztahů, vzájemné toleranci a zodpovědnosti.

Existuje jen jedno dobro, a to je vědění,

existuje jen jedno zlo, a to je nevědomost. (Sokrates)

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. 1. vyd. Praha: ISV, 1996. ISBN 80-85-866-15-3.
- ČÁP, Jan., MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.
- DELAROCHE, Patrik. *Rodiče, nebojte se říkat NE*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-441-9.
- DONÁT, Josef., DONÁTOVÁ, Nora. *Důvěrně a otevřeně o sexualitě*. 2. vyd. Praha: Fortuna, 2007. ISBN 978-807168-990-4.
- GARDNER, Howard. *Multiple Intelligences: the theory in practice*. New York: Basic Books, 1993. ISBN 0-465-01822-x.
- HARTL, Pavel., HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-303-X.
- HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3.
- JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-749-3.
- JOYEUX, Henri. *City, sexualita, AIDS*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-004-9.
- JOYEUX, Henri. *Přichází puberta – sexuální výchova od 10 – 13 let*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-94-1.
- KUBRICHTOVÁ, Lenka. *Sexuální výchova* [online]. [cit. 2009-08-30]. Dostupné na Internetu: <http://www.rvp.cz/clanek/174/247>.
- MACEK, Petr. *Adolescence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-085-5.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Škola rodičů*. Praha: Maxdorf, 2000. ISBN 80-85912-29-5.
- MYERS, David, G. *Psychology*. 7. ed. New York: Worth Publishers, 2004. ISBN 0-7167-0621-0.
- PONDĚLÍČEK, Ivo., PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, Jaroslava. *Lidská sexualita jako projev přirozenosti a kultury*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1971. ISBN 08-075-71.
- PŠENIČKA, Oldřich. *Sexuální výchova v rodině*. 1. vyd. Pardubice: Hnutí Rodina, 1994.

ISBN 80-901524-1-4.

SATIROVÁ, Virginie. *Kniha o rodině*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-901325-0-2.

SIECUS. *Guidelines for Comprehensive Sexuality Education*. 3.ed. [online]. [cit. 2009-07-15]. Dostupné na Internetu: <http://www.siecus.org/data/global/images/guidelines.pdf>.

STAFFORD, Tim. *Sexuální chaos*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1996. ISBN 80-85495-54-6.

ŠILEROVÁ, Lenka. *Sexuální výchova*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0291-6.

ŠULOVÁ, Lenka. *Sexuální výchova v ČR* [online]. [cit. 2009-08-05]. Dostupné na Internetu: <http://www.kvsbk.sav.sk/upgrade-sex-vychova/sulova1.htm>.

TAUBNER, Vladimír. *Metodika sexuální výchovy*. 1. vyd. Praha: SZU, 1996. ISBN 80-7071-029-2.

TROJAN, Ondřej. *Jak mluvit s dětmi o sexu*. 1. vyd. Praha: Fragment, 2009. ISBN 978-80-253-0833.

UWEROGGE, Jan. *Děti potřebují hranice*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-088-X.

UZEL, Radim., MITLOHNER, Miroslav. *Vybrané otázky lidské sexuality*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-609-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie pro obor Speciální pedagogika*. 1. vyd. Liberec: TUL, 2008. ISBN 978-80-7372-306-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

WEISS, Petr., ZVĚŘINA, Jaroslav. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-558-X.

ZÁKLADY RODINNÉ A SEXUÁLNÍ VÝCHOVY. Výukový software. Terasoft. 2003.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1	Dotazník pro žáky 9. tříd základní školy
Příloha č. 2	Dotazník pro rodiče žáků 9. tříd základní školy
Příloha č. 3	Dotazník pro učitele základní školy

Příloha č. 1

Sexuální výchova - dotazník pro žáky 9. tříd ZŠ

Vážení studenti,

předem Vám upřímně děkuji za Váš čas a odpovědi. Dotazník je zcela anonymní, tudíž se, prosím, nepodepisujte. Není-li uvedeno jinak, vyberte, jednu nejvýstižnější odpověď a zakřížkujte takto ☐.

1. Je atmosféra v tvé rodině dostatečně otevřená na to, aby ses mohl svých rodičů zeptat na to, co tě z oblasti sexuálního života zajímá?

Rozhodně ano ☐
Spíše ano ☐
Spíše ne ☐
Rozhodně ne ☐

2. Nejčastěji diskutovaná témata ve tvé rodině jsou (zaškrtni vše, dle skutečnosti):

Plánované rodičovství (antikoncepce) ☐
Prevence STD – sexuálně přenosných nemocí ☐
Prevence sexuálního zneužití ☐
Citové a morální aspekty sexuálního života (láska, vztahy, vhodný partner, stanovení limitů sexuálního chování, zodpovědnost...) ☐
Nediskutujeme ☐

3. Jak je pojmána nahota ve vaší rodině

Zcela normálně ☐
Stydlivost ☐
Tabu ☐

4. Myslíš si, že sexuální výchova v rodině a ve škole je dostačující pro tvé potřeby?

	v rodině:	ve škole:
Rozhodně ano	☐	☐
Spíše ano	☐	☐
Spíše ne	☐	☐
Rozhodně ne	☐	☐

5. Která témata ti ve školní výuce v oblasti sexuální výchovy chybí? (zaškrtni vše, dle skutečnosti)

Problematika plánovaného rodičovství ☐
Problematika prevence sexuálně přenosných nemocí ☐
Problematika sexuálního zneužívání ☐
Citové a morální aspekty sexuálního života (láska, vztahy, vhodný partner, stanovení limitů sexuálního chování, zodpovědnost...) ☐
Jiné (uveďte) _____

6. Informace ze sexuální oblasti získáváš hlavně (uved' všechny důležité zdroje):

Rodiče	☐	Televize, rádio	☐
Sourozenci	☐	Škola	☐
Kamarádi	☐	Knihy, časopisy	☐
Internet	☐	Jinde (uved'te)	☐

7. Od koho byste tyto informace získávali nejraději? Uved'te.

8. Souhlasíte s názorem, že homosexuálně zaměřený člověk (tj. člověk fyzicky a psychicky orientovaný na jedince stejného pohlaví) by měl mít stejná práva a možnosti jako každý jiný?

Rozhodně ano	☐
Spíše ano	☐
Spíše ne	☐
Rozhodně ne	☐

9. Jaký je tvůj názor na interrupce (umělé přerušování těhotenství)?

Naprosto neschvaluji	☐
Přípustné pouze ze zdravotního důvodu (ohrožení zdraví ženy, plodu)	☐
Přípustné i ze sociálního důvodu (špatné ekonomické podmínky)	☐
Každá žena má právo se rozhodnout, zda chce donosit své dítě	☐

10. K oplodnění dochází v děloze

Ano	☐	Ne	☐
-----	--------------------------	----	--------------------------

11. Je možné, aby dívka otěhotněla již při prvním pohlavním styku?

Ano	☐	Ne	☐
-----	--------------------------	----	--------------------------

12. Je možné, aby dívka otěhotněla při menstruaci?

Ano	☐	Ne	☐
-----	--------------------------	----	--------------------------

13. Jaké znáš metody antikoncepce? Vyjmenuj.

14. Antikoncepční pilulky ochrání před HIV a jinými sexuálně přenosnými nemocemi

Ano	☐	Ne	☐
-----	--------------------------	----	--------------------------

15. AIDS je přenositelný kašlem nebo kýchnutím

Ano	☐	Ne	☐
-----	--------------------------	----	--------------------------

16. Dnes je AIDS možné zcela vyléčit

Ano ☐ Ne ☐

17. Pokud vyjde týden po rizikovém pohlavním styku negativní test na HIV, znamená to, že nákaza virem HIV je zcela vyloučena?

Ano ☐ Ne ☐

18. Po jak dlouhé době po rizikovém styku se z testu HIV spolehlivě dozvíte, zda jste či nejste nakaženi?

Po 1 týdnu ☐ Po 1 měsíci ☐

Po 3 měsících ☐ Po 1/2 roce ☐

19. Jak účinnou ochranu proti viru HIV poskytuje kondom?

Kondom poskytuje 100% ochranu ☐

Kondom poskytuje velmi dobrou ochranu, riziko nákazy však zcela nevylučuje ☐

Kondom neposkytuje téměř žádnou ochranu, póry kondomu jsou pro virus snadno prostupné ☐

20. Rakovina děložního čípku je virového původu

Ano ☐ Ne ☐

21. Muž, který nedodrží správnou očistu svého penisu může u své partnerky způsobit rakovinu děložního čípku

Ano ☐ Ne ☐

22. Šokový toxický syndrom je (označte správnou odpověď)

Šokový stav při prvním pohlavním styku ☐

Vzácná, vážná choroba, která je spojená s použitím tamponu ☐

Stav po předávkování měkkými drogami ☐

23. Masturbace (sexuální sebeuspokojování) nezpůsobuje žádné psychické nebo fyzické problémy

Ano ☐ Ne ☐

24. Měli jste již pohlavní styk?

Ano ☐ Ne ☐

25. Pokud ano, použili jste antikoncepci?

Ano ☐ Ne ☐

Jakou _____

Příloha č. 2

Sexuální výchova - dotazník pro rodiče žáků 9. tříd ZŠ

Vážení rodiče,

předem Vám upřímně děkuji za Váš čas a odpovědi. Dotazník je zcela anonymní, tudíž se, prosím, nepodepisujte. Není-li uvedeno jinak, vyberte jednu nejvýstižnější odpověď a zakřížkujte takto ☐.

- 1) Domníváte se, že vaše vlastní sexuální výchova byla ze strany vašich rodičů a školy dostačující?

	ze strany rodičů	ze strany školy
Rozhodně ano	☐	☐
Spíše ano	☐	☐
Spíše ne	☐	☐
Rozhodně ne	☐	☐

- 2) Domníváte se, že ve vaší rodině panuje otevřená atmosféra a vaše děti mají možnost se ptát z oblasti sexuality na cokoliv?

Rozhodně ano	☐
Spíše ano	☐
Spíše ne	☐
Rozhodně ne	☐

Pokud ne, uveďte, prosím, důvod proč myslíte, že tomu tak je?

- 3) Jak často vaše děti této možnosti se ptát využívají?

Velmi často	☐
Často	☐
Někdy	☐
Nikdy	☐

- 4) Dle vašeho názoru by sexuální výchova měla probíhat

Pouze doma	☐
Hlavně doma	☐
Hlavně ve škole	☐
Pouze ve škole	☐

- 5) Domníváte se, že Vaším dětem stačí pro život informace o lidské sexualitě získané mimo rodinu (např. ze školy, z médií, knih a kamarádů)?

Rozhodně ano	☐
--------------	--------------------------

- Spíše ano ☐
Spíše ne ☐
Rozhodně ne ☐

6) Souhlasíte s názorem, že poučování dětí o sexuálním životě vede k tomu, že začnou být dříve sexuálně aktivní?

- Rozhodně ano ☐
Spíše ano ☐
Spíše ne ☐
Rozhodně ne ☐

7) Již jste se svým dítětem diskutovali:

- a) problematiku plánovaného rodičovství (a antikoncepce)? Ano ☐ Ne ☐
b) problematiku prevence sexuálně přenosných nemocí Ano ☐ Ne ☐
c) problematiku prevence sexuálního zneužívání? Ano ☐ Ne ☐
d) citové a morální aspekty sexuality (láska, vztahy, zodpovědnost, vhodný partner)?
Ano ☐ Ne ☐

8) Víte, jestli vaše dítě již zažilo líbání? Ano, vím ☐ Ne, nevím ☐

9) Víte, jestli vaše dítě již mělo pohlavní styk? Ano, vím ☐ Ne, nevím ☐

10) Souhlasíte s názorem, že sledování pornografie v televizi, na internetu či v časopisech je pro vaše dítě škodlivé?

- Rozhodně ano ☐
Spíše ano ☐
Spíše ne ☐
Rozhodně ne ☐

11) Jste: Matka ☐ Otec ☐
Věk _____ Věk _____

12) Pohlaví vašeho dítěte v 9. třídě Dívka ☐ Chlapec ☐

13) Vaše dosažené vzdělání

- Základní ☐
Střední bez maturity/výuční list ☐
Střední s maturitou ☐
Vysokoškolské ☐

Příloha č. 3

Sexuální výchova - dotazník pro učitele

Vážené kolegyně a kolegové,
předem Vám upřímně děkuji za Váš čas a odpovědi. Dotazník je zcela anonymní, tudíž se, prosím, nepodepisujte. Není-li uvedeno jinak, vyberte jednu nejvýstižnější odpověď a zakřížkujte takto ☐.

1) Domníváte se, že vaše vlastní sexuální výchova byla ze strany vašich rodičů a školy dostačující?

	ze strany rodičů	ze strany školy
Rozhodně ano	☐	☐
Spíše ano	☐	☐
Spíše ne	☐	☐
Rozhodně ne	☐	☐

2) Ovlivnila vaše sexuální výchova v mládí váš přístup k žákům v této oblasti?

Rozhodně ano	☐
Spíše ano	☐
Spíše ne	☐
Rozhodně ne	☐

3) Jak otevřeně jste schopen/schopna komunikovat se žáky o sexuální problematice, narazíte-li na dotaz během výuky?

Citlivě hovořím na jakémkoliv téma ze sexuální problematiky	☐
Stručně zodpovím konkrétní dotaz ze sexuální problematiky	☐
Nerad/a ale reaguji, popř. doporučím literaturu	☐
Nereaguji, pokračuji ve své výuce	☐

4) Domníváte se, že máte problémy s komunikací o sexuální problematice?

Ano ☐ Ne ☐

5) Pokud ano, uveďte, prosím důvody:

Stud ☐

Téma pro vás není příjemné ☐

Pocit nedostatečné kompetence v oblasti metodiky a znalostí ☐

Jiné (uveďte, prosím)

Pouze doma ☐

Hlavně doma ☐

Hlavně ve škole ☐

Pouze ve škole ☐

Rozhodně ano ☐

Spíše ano ☐

Spíše ne ☐

Rozhodně ne ☐

Rozhodně ano ☐

Spíše ano ☐

Spíše ne ☐

Rozhodně ne ☐

Rozhodně ano ☐

Spíše ano ☐

Spíše ne ☐

Rozhodně ne ☐

11) Učíte na 1. stupni ☐ 2. stupni ☐